Cumhuriyet

19 KASIM
1984

SİYASET 84

PARASIZ EK
46

İNCİR ÇEKİRDEĞİ

Belki kimse farkında değil ama ülke kalkınıyor.
ORHAN AYKAN
Yalova Kaymakamı

•

Her kasa gördüğünüzde içinde para vardır zannetmeyin.
EKREM PAKDEMİRLİ
Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarı

•

Biliyorsunuz İstanbul'da kış hayli ağır geçiyor. Ben de sık sık üşütüyorum. Bu kış tedbirli davrandım. Beğendiğim kürkleri aldım.
YASEMİN KUTSİ
Şarkıcı

•

Eurovision'un Türkiye elemelerini aşarsam, Stockholm çantada keklik.
BARIŞ MANÇO
Hafif müzik sanatçısı

•

Amerikan demokrasisi, hem Allahlı, hem de halklı bir sistemdir.
AHMET KABAKLI
Tercüman Gazetesi yazarı

•

Saatleri ileri alırken de aklımız pek ermemişti, geri alırken de!
ZEKİ CEYHAN
Milli Gazete yazarı

•

Ben de Özal kadar iyi atarım.
ERDAL İNÖNÜ
SODEP Genel Başkanı

•

Biz herhalde ortadireğin, toprağın altında gömülü kalan dibiyiz.
AYHAN TURAN
"Ortadirek"

•

Eşiniz ayağının altından gıdıklanır mı?
CENK KORAY
TV sunucusu

•

Nerede fabrika yapacağız, nerede oturacağız? Çıkıp 3000 metre yükseğe, orada oturup, Türkiye'yi mi seyredelim?
SAFA GİRAY
Bayındırlık ve İskân Bakanı

•

Meğer ben Fenerbahçeli doğmuşum.
CALVİN ROBERTS
Amerikalı basketbolcu

•

Kültür ve sanata, modaya, müziğe ilgi duyardım. Şimdi bunlara bir de boks sevgisi eklendi.
ZEYNEP ÖZAL
Başbakan Özal'ın kızı

•

Demokrasi hep parti liderlerinin gözüne girmek uğruna, demokrasinin gözünü patlatmaktan yara almıştır.
KÂMRAN İNAN
MDP milletvekili

•

Sanat çevrelerinde son günlerin moda haberi evlilik, ancak benim bu modanın dışında kalmam lazım. Çünkü, farklılığım kalmaz sonra.
EMEL SAYIN
Ses sanatçısı

Maç kaybedilmiştir. Açık farkla.
NECMİ TANYOLAÇ
Güneş Gazetesi spordan sorumlu müdürü

•

Maç 90 dakika, 22 oyuncu var. Bir de top. Oyuncu sayısına bölündüğü zaman, futbolcu başına 4 dakika topla oynama hakkı düşüyor. Geriye kalır 86 dakika. 86 dakika ne yapıyorlar?
TURGUT ÖZAL
Başbakan

•

Keşke, Başbakan taktik vereceğine, bir hükümet kararı aldırsa da röyanşa gitmesek...
TALAY ERKER
Hürriyet Gazetesi spor yazarı

Wembley sahasında skor ne olacak merak içindeyim.
BİROL PEKEL
Hürriyet Gazetesi spor yazarı

•

Adamlar kalp para değil, topa basıyorlardı.
ALİ SAMİ ALKIŞ
Güneş Gazetesi Spor yazarı

•

Büyük kaptan takımı pavyona götür.
MİLLİ SEYİRCİ

•

Dışarda sizin imkânlarınıza sahip olmak isteyen o kadar çok parti var ki sizler halinize şükretmelisiniz.
HAZIM KUTAY
ANAP milletvekili

(Fotoğraf: ENDER ERKEK)

İngiltere büyük bir takım değil.
JUPP DERWALL
Milli Takım Danışmanı

•

Bu cenazeyi nasıl kaldıracağız?
CAHİT ARAL
Sanayi ve Ticaret Bakanı

•

İngilizler, güreşçilerimle karşılaşsalar onları bile yenerler.
VEHBİ DİNÇERLER
Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı

•

Türkiye'yi ayıplamayın. Oynayabildikleri şey bu kadar.
İNGİLİZ SPİKER

•

"Meksika.. Meksika" diye uyutulduk. Bereket geç de olsa uyandık.
NEZİH ALKIŞ
Milliyet Gazetesi spor yazarı

•

Futbol herhalde böyle oynanıyor.
CANDAN TARHAN
Milli Takım Teknik Direktörü

•

Kim, kimler beni gazeteye, nasıl getirdiler anlayamadım.
ORHAN ALDİNÇ
Güneş Gazetesi spor yazarı

•

Futbolcular milli maç heyecanı ile sahaya çıkarılmalıdır.
KADRİ AYTAÇ
Karşıyaka Teknik Direktörü

Söz aramızda yazı bende şevhettir.
ÇETİN ALTAN
Güneş Gazetesi yazarı

•

Tek korkum, hükümetin şimdi de göbek ithal etmesi.
PRENSES BANU
Dansöz

•

Çok güzel film gerçekten stres oldum.
BANU ALKAN
Sinema oyuncusu

•

Para İstanbullulardan, yapması bizden.
BEDRETTİN DALAN
İstanbul Anakent Belediye Başkanı

•

Ben Sudi Bey'e, "Sevim Hanım müşavir yapıldı, gördünüz mü?" dedim. "Gördüm" cevabını verdi. Aramız gayet iyidir.
MÜKERREM TAŞÇIOĞLU
Kültür ve Turizm Bakanı

•

Kamyonu veya kamyoneti olan her dürüst vatandaş bana gelsin.
NACİ EKŞİ
Bakırköy Belediye Başkanı

•

Ne benim partim yanıyor, ne de Celal Bayar'ın itfaiyesi var bu yangını söndürecek.
TURGUT SUNALP
MDP Genel Başkanı

haftanın portresi

Salih Kaynar

Abdullah Yıldır

Meşru bir lider

Fransa'nın, İngiltere'ye doğru uzanan Brötanya Yarımadası'nda 1928'de doğdu. "Bütün Brötonlar gibi" denizci olmak istiyordu. Ancak babasının ve büyükbabasının denizde ölmüş olmaları yüzünden bu arzusunu gerçekleştiremedi.

Fransa'nın 1944'de Alman işgalinden kurtulmaya başladığı dönemde, Almanya ile işbirliği edenlere uygulanan misilleme hareketlerinde haksızlıklar yapıldığına inanarak çok genç yaştan itibaren şiddetli bir anti-komünist oldu. 1948 yılından itibaren kavgacı ve haşin yapısıyla Fransız polis arşivlerine geçti. 1951 yılında polise karşı koyma suçuyla hakkında dava açıldı. 50'li yılların başlarından itibaren Fransa'nın Çinhindi sömürgelerinde direnme savaşının patlak vermesiyle birlikte hukuk eğitimini yarıda keserek, yabancı lejyona paraşütçü olarak yazıldı, ama "Fransa'nın düşmanlarını "öldürme tutkusuyla dolu genç, savaş alanına vardığında geç kalmıştı. 1954 yılında ünlü Dien Bien Fu kampı Vietkong'un eline geçmişti bile. Paris'e döndü. Paris'e döndüğünde aşırı sağcılık liderlerinden biri oldu. Pierre Poujade'in partisine girdi. 1956 seçimlerinde, sonradan siyasi edebiyata Pujadizm olarak geçen, "Esnaf ve Sanatkârlar Birliği Partisi" 52 milletvekili çıkarınca, bunlardan biri olarak parlamentoya girdi. 27 yaşında Fransa'nın en genç milletvekili oldu. Cezayir Savaşı başlayınca yeniden paraşütçü mesleğine döndü. 1956'de Yahyavi Abdenu adlı Cezayirli bir direnişçiye bizzat işkence yaptığı askeri inzibat kayıtlarından biliniyor. 1962 seçimlerinde de Gaulle'e karşı şiddetli bir kampanya yürüttü. Ancak seçimi kaybetti. Aynı yıllarda Nazi şarkılarından derlenen bir müzik plağının kapağına yazdığı sözlerden dolayı hakkında dava açıldı. 1965 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, o dönem aşırı sağın lideri kabul edilen Tixier- Vigrancourt'un adaylığını destekledi. Bu adayın büyük bir hezimet uğramasıyla uzun süre Fransız politikasında devre dışı kaldı. 1972 yılında Ulusal Cephe Partisi'ni kurdu. 1976 yılında Fransa'nın çimento krallarından Lambert'ın mirasını ona bırakmasıyla birden milyoner oldu. Aynı yıl Paris'teki apartman dairesinde patlayan bombadan kendisi ve ailesi zarar görmeden kurtuldu. Ekonomik bunalım, solun iktidarı ve daha birçok neden son Avrupa Parlamentosu seçimleri öncesinde onu önemli kıldı. Bir beldeye seçiminde klasik sağ partilerin Ulusal Cephe ile ortak liste çıkarmayı kabul etmeleri, siyaset sahnesindeki varlığını meşrulaştırdı. Yabancılara ve özellikle zencilere ve Müslüman işçilere karşı sürdürdüğü şiddetli kampanya Fransızlar arasında taraftar toplamaya başladı. Kampanyanın en çarpıcı görünür sonucu yukarda ikisinin fotoğraflarını gördüğünüz üç Türk işçisinin öldürülmesi. Tanıttığımız liderin adı Jean Marie Le Pen.

haftanın fotoromanı

Milli Takımlar Teknik Direktörü Candan Tarhan
Milli Takım Danışmanı Jupp Derwall

Fotoğraf: ASENA ÖZKAN

dünya kulisi

DEMOKRATİK ALMANYA

Şarjörlü sevgilim

Demokratik Almanya, askere aldığı gençleri bu göreve yürekten kazanmak için bir kampanya açtı. Bu kampanya çerçevesinde basılan kartpostallarda sarışın bir Alman genci (bakınız resim) yatakta piyade tüfeğiyle uyuyor. Altta da "Şimdiki eşim" yazılı. Başka kartpostallarda gelin arabaları bir tank tarafından çekiliyor, ya da çocuğu olanları tebrik etmek için çocuğu leylek yerine savaş uçağının getirdiği görüntüler yer alıyor.

ABD

Seçimden önce kutladı

*ABD'nin Avusturya Büyükelçisi **Helene von Damm,** Ronald Reagan'ı yeniden başkanlığa seçilmesinden dolayı kutlayan ilk kişiydi. Çünkü kutlama mesajını seçimlerden iki gün önce göndermişti. Bayan Damm, iyi dileklerinin binlerce telgraf arasında kaybolup gitmemesi için salı gün yapılacak seçimleri daha pazar gününden kutlamaya karar vermişti. Ama Reagan'ın batıl inançları olmalıydı ki Damm'ın kutlamasına **"Aman susun, nazar değmesin"** diye cevap verdi. Ayrıca büyükelçiyle Cumhuriyetçilerin 50'de birden seçimleri alacaklarına dair bahse girmeyi de kabul etmedi.*

Başkana da bedava yok

***Ronald Reagan,** bir gezisi sırasında Alabama içinden geçerken, daha önce planlanmayan bir şekilde geri dönerek kendisine eşlik eden güvenlik görevlilerini oldukça şaşırttı. Reagan, McDonald'da hamburger yemek istiyordu. Dükkâna girdiğinde kendine bir büyük hamburger ve buzlu çay ısmarladı, ama Başkan'ın da hesap ödemesi gerektiğini Reagan elinde hamburgeriyle masaya oturduğunda anladı. Çünkü McDonald'ın garsonu başına dikilmiş, "Borcunuz 2,40 dolar" diyordu.*

İSPANYA

Darbecinin sosyal itibarı

*1981'in şubat ayında yapılan parlamento baskınının lideri sıfatıyla bugün askeri bir hapishanede yatan **Antonio Tejero Molina,** yazı işleri müdürü **Pedro Ramirez**'e karşı açtığı davayı kazandı. **"Diario 16"** adlı gazetede Tejero **"Yarbay kılığına girmiş geri zekalı bir kukla"** olarak nitelendirilmiş ve Tejero'nun **"Birkaç uğursuz saat içinde ulusun serefini lekelediği"** savunulmuştu. Gazete, darbecilerin "sosyal itibarını zedelediği" için aşağı yukarı 2 milyon 500 bin liralık bir cezaya çarptırıldı. Tejero 1 milyar 200 milyon liralık bir ceza talebinde bulunmuştu.*

FEDERAL ALMANYA

Kavga sırf bizde mi?

*FDP'nin içkiye **"dayanıklı"** milletvekili **Deflet Kleinert,** geçtiğimiz hafta Yeşil milletvekillerinden **Joschka Fischer**'i dövmekle tehdit etti. Adalet Bakanı'nın hükümetin İflas Yasası konusunda yalpalamadığını söylemesine karşın, Kleinert bu yasa üzerinde konuşmak istedi. Yeşil milletvekili Fischer onu, **"İşte hükümetin yalpalayan bölümü geliyor"** sözleriyle selamladı. Kleinert oranlarla hokkabazlık yapmaya başladığında ise ona **"yüksek derecelilerle"** ilgilenmemesini tavsiye etti. Daha sonra Kleinert parlamentonun barında **"Yeşil oğlanlardan, çocukluğu mutsuz geçen birine bir tokat patlatacağım"** söyledi. Fischer'se Kleinert'in tehdidini **"her ne kadar ondan daha çelimsiz olsa bile"** kabul etti. Ancak katı bir Katolik aileden geldiği hakaretini kabul etmedi.*

BU HAFTA SİYASET 84

Gözbebekleri fıldır fıldır dönen, bıyığının uçları yukarı kalkık tuhaf bir adamın ölüme yaklaşması, sanatla ilişkili herkesi yakından ilgilendiriyor. Bir Ortaçağ satosunda ölüme hazırlanan yaşlı ressam magazincilerin de konusu, çünkü bugüne kadar onlara az malzeme sağlamadı. İspanyol sanatçı Salvador Dali, ürünleriyle sanat, ününü yaymak, kendini "gündemde tutmak" için yaptığı gösterilerle magazin dünyasının bir öznesi. Dali'nin yakın çevresi şimdi zorlu bir mücadele içinde. Milyarlarla ölçülen bir servet (miras) kapışılacak. Dali'nin bu serveti edinmesini sağlayan para sevgisi, politikaya küçümseyişi, İkinci Dünya Savaşı'ndaki katliamların, Franko zulmünün bile etkileyemediği benciliği, aklına eseni yapma eğilimine kısıtlamalar koymaya kalkan Parisli gerçeküstücü arkadaşlarından kopuşu, "çılgın ressam"ın hayatını özellikle ilginç kılıyor. Dali, birkaç tablosuyla birlikte orta sayfalarda.

Fransa'da üç Türk işçisinin öldürülmesi dolayısıyla bu ülkede ırkçı-faşist akımın yükselişini konu ettik. Haftanın portresi'ne de, en masum terimle "aşırı sağcı" Jean Marie Le Pen'i koyduk. Bunların karşısında, bilgisiz bir yabancı işçiyken aktif bir sendikacı haline gelen Cezayirli işçi lideri Akka Gazi'nin öyküsü var.

Türkiye sendikal hayatından pek alışılmadık bir olay, bu öyküye uzaktan refakat ediyor: Tez Koop-İş Genel Başkanı Güven Önler, "Bu koşullarda sendikacılık yapılamaz," deyip görevinden ayrıldı. Çalışma hayatını düzenleyen yasalar, hükümetin uygulamada takındığı "tavizsiz" tutum ve zaman zaman yasal kısıtlamaların üzerine eklenen bürokratik keyfilik, Önler'in başlıca yakınma noktaları. Ya öbür sendikacılar da Önler'i izlerse? Güven Önler'le görüşme hemen yanda.

Siyaset-84'ün bu sayısında birbiriyle ilişkili iki çift yazı daha var. Büyükelçi Semih Günver'in Yunan propagandasının sürekliliğine ilişkin görüşleri ve Yunanistan Başbakanı Papandreu'nun uluslararası politika-diplomasi sahnesinde oynamaya sıvandığı -bir ölçüde başladığı- rol üzerine bir değerlendirme, bunların ilki. Zit görüşteki iki ünlü iktisatçıyla görüşmeler de ikinci grup. Galbraith "Avrupa teknolojide geriyim diye üzüleceğine turizm ve sanata ağırlık versin," diyor; Friedman yine o kolaycı mantığıyla, ekonomik canlanmanın bu kez biraz daha kalıcı olacağını ama yine sonunda durgunluğa döneceğini anlatıyor. Galbraith ile Friedman 12-13. sayfalarda.

Kimi okurlarımızın "Sürekli yazarınız mı?" diye sorduğu Jacobo Timmerman'ıyla, artık hayli yakından tanıdığımız demokrat başkan Alfonsin'iyle, "kayıplar"ı ve kayıplarını fotoğraflarıyla meydanları dolduran anatarıyla, göstericilere bıçak çeken curtacilarıyla Arjantin, Siyaset-84'ün "sürekli tema"larından biri oldu. Bu Latin Amerika ülkesinin içine düşürüldüğü ekonomik çöküntüden kurtulmak ve demokrasiyi yaşatmak için sürdürdüğü mücadeleyi imkân buldukça aktaracağız. Arjantin'den bu kez romancı Ernesto Sabato sesleniyor. Kayıp kişilerin başına gelenleri ve işkence gibi başka "resmi suç"ları araştırmakla görevli bir komisyona başkanlık eden Sabato ile görüşmede, konular, bu komisyonun yaptıklarından sanatçının politikayla ilişkisine, kültürel hayattaki son evrensel eğilimlere uzanıyor.

ÜMİT KIVANÇ

Tez Koop-İş Başkanı Önler'e göre Türk-İş de çaresizlik içinde

IŞIK KANSU

Ankara — Yeni serbest toplu pazarlık dönemine geçildikten sonra ilk kez bir sendikacı, Tez Koop-İş Sendikası Genel Başkanı **Güven Önler**, başkanlıktan istifa etti. Güven Önler'in görevinden ayrılma gerekçesi, şimdiye dek duymaya alıştığımız gerekçelerden farklıydı. Güven Önler, **"Bugün Türkiye'de sendikacılık yapma zemininin olmadığını, bu zeminin bazı çevrelerce ortadan kaldırıldığını"** söylüyordu.

Tez Koop-İş Sendikası eski Genel Başkanı Güven Önler, istifasına ilişkin soruları şöyle yanıtladı:

—Neden istifa ettiniz?

ÖNLER — Bir toplumda demokrasinin var olmasının ya da yok olmasının belli kriterleri vardır. Eğer bir toplumda siyasi partileriyle, dernekleriyle, sendikalarıyla ve diğer baskı gruplarıyla halkın belli bir şekilde yönetime katılması ve hatta onu denetlemesi başarılabilmişse, o toplumda demokrasi belli ölçüde de olsa kurumlaşmış ve işlerlik kazanmış demektir. Çoğulcu demokrasilerde kuvvetler ayrımı ilkesine uygun olarak yasama, yürütme ve yargı erkleri birbirinden bağımsız bir şekilde görev yapmaktadır. Yasamanın temel görevi nasıl kanun çıkarmak ise, yürütmenin de temel görevi bu kanunları tarafsız, hakkaniyetle ve gerçek anlamda uygulamaktır. Eğer yürütme, bu fonksiyonunu ifa etmiyor, kanunları dilediği şekilde yorumluyor, kanunları istedikleri zaman, istedikleri gibi uygulayabilme sorumsuzluğunu Türkiye Cumhuriyeti'nde şikâyet edecek makam bulamadık. Cumhurbaşkanlığı yüce makamı bile yanıltılmaya çalışıldıktan sonra, artık elimizden ne gelebilirdi?

Önler — "Sendikal namus istifayı gerektiriyordu."

—Mahkemeye başvurunuz olmadı mı?

ÖNLER — Bu keyfi uygulamalar için birçok defa yargıya başvurduk. Ancak kanunda 15 gün olarak belirlenmiş olan karar verme süresi, adalet mekanizmasının çok yavaş işlemesi nedeniyle aylarca sürüncemede kaldı ve yargıdan da bir sonuç alamadık. İşte bunun için bu sorun Bakanlık ile bir-iki sendika arasındaki çelişki değil, toplumda demokrasinin kurumlaşamamış, işler bir mekanizma haline gelememiş olmasının sonucu. Bu nedenle, biz sendikalar ve tüm işçiler, demokrasiye sahip çıkmak, onu kurmak ve yerleştirmek zorundayız. Değilse, bu çarpık yapıdan kimin, ne zaman zarar göreceği belli olmaz.

—Bu noktada neden istifayı seçtiniz?

ÖNLER — Sendikaların temel ekonomik işlevlerinden biri, toplu sözleşme yapmak ve üyelerimizin refahını arttırmaya yönelik çabalarda bulunmaktır. Ancak görünen o ki, Bakanlığın tarafgir tutumu yüzünden bir yıla yakın süredir, 150 işyerinde sözleşme için başvuru yapmış olmamıza karşın, hiç değilse bunların çoğunda sözleşmeleri tamamlamış olmamız gerekirken, kanunları hiçe sayan bürokratlar yüzünden henüz sözleşme yapamamış durumdayız.

Sendika Başkanı, "Sendikacılığın zemini yok" dedi, istifa etti

dilediği şekilde uyguluyor ve daha da tehlikelisi, toplumdaki belli kesimler için uyguluyor, belli kesimler için uygulamıyorsa, o toplumda demokrasi ciddi bir yara almış demektir. Genel Başkanı olduğum sendikanın en temel yapmazı bu noktada düğümlenmektedir. Çünkü Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nı yöneten kişiler, yürütmenin tarafsızlığına gölge düşürücü uygulamalar içerisindedirler. Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu, kendilerine yapılan başvuruların altı gün içinde cevaplandırılmasına amir iken, mayıs ayından, yani işkolu yetkisine sahip olduğumuz dönem içindeki yetki istemlerimize Bakanlık hâlâ cevap vermemiştir. Eğer Bakanlık yetkilileri, kanunun kendilerine getirdiği altı günlük süre içinde cevap verme zorunluluğunu altı ay içinde yerine getirmez ve sonra da devletin yayın organlarından tüm başvuruların cevaplandırıldığını söylerse, o toplumda kanun hâkimiyetinin var olduğunu nasıl söyleyebiliriz?

—Bakanlığın taraflı olduğunu ileri sürdüğünüz tutumlarına karşı siz ne yaptınız?

ÖNLER — Bakanlık yöneticilerinin kimi sendikalara karşı bir türlü, kimi sendikalara karşı da bir başka türlü yaklaşımlarını devletin en tepesindeki merci olan Sayın Cumhurbaşkanımıza intikal ettirdik.

Ancak gördük ki yöneticiler, Cumhurbaşkanlığı yüce makamını bile yanıltmaya çalışmaktan geri durmamışlardır.

—Bu iddianıza bir kanıt gösterebilir misiniz?

ÖNLER — Yasama organı, ODTÜ ve Boğaziçi Üniversitesi çalışanlarının memur yapıldıklarına dair bir kanun çıkarmıştır. Bu kanunun yürürlük tarihini de eylül 1982 olarak belirlemiştir. Buna rağmen, Bakanlık yöneticileri kanunun yürürlük tarihini hiçe sayarak, 1984 yılında sendikamızın uyarısına rağmen, Cumhurbaşkanlığı'na yazdıkları yazıda, çalışan memurları bir başka sendikanın işçisi olarak kabul ettiklerini ve işkolları istatistiğinde değerlendirmeye soktuklarını açıkça beyan etmişlerdir. Ne kadar enteresandır ki, Cumhurbaşkanlığı makamını bile yanıltmaya çalışan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Müsteşarı **Kutlu Savaş**, Boğaziçi Üniversitesi için Yüksek Hakem Kurulu'ndan çıkan üçüncü yıl zamlarına ODTÜ ve Boğaziçi Üniversitesi'nde çalışanların memur oldukları gerekçesiyle muhalefet şerhi koymuştur.

> ***Bakanlık yönetimi aklına eseni yapan iki bürokratın eline bırakılırsa, buna bakanlık yönetimi değil üstü açık köy derler.***

—Sorunlarınızın çözümü için başka başvurularınız oldu mu?

ÖNLER — Bakanlığı yöneten kişilerin kanunları istedikleri zaman, istedikleri gibi uygulayabilme sorumsuzluğunu Türkiye Cumhuriyeti'nde şikâyet edecek makam bulamadık. Cumhurbaşkanlığı yüce makamı bile yanıltılmaya çalışıldıktan sonra, artık elimizden ne gelebilirdi?

—Mahkemeye başvurunuz olmadı mı?

ÖNLER — Bu keyfi uygulamalar için birçok defa yargıya başvurduk. Ancak kanunda 15 gün olarak belirlenmiş olan karar verme süresi, adalet mekanizmasının çok yavaş işlemesi nedeniyle aylarca sürüncemede kaldı ve yargıdan da bir sonuç alamadık. İşte bunun için bu sorun Bakanlık ile bir-iki sendika arasındaki çelişki değil, toplumda demokrasinin kurumlaşamamış, işler bir mekanizma haline gelememiş olmasının sonucu. Bu nedenle, biz sendikalar ve tüm işçiler, demokrasiye sahip çıkmak, onu kurmak ve yerleştirmek zorundayız. Değilse, bu çarpık yapıdan kimin, ne zaman zarar göreceği belli olmaz.

—Bu noktada neden istifayı seçtiniz?

ÖNLER — Sendikaların temel ekonomik işlevlerinden biri, toplu sözleşme yapmak ve üyelerimizin refahını arttırmaya yönelik çabalarda bulunmaktır. Ancak görünen o ki, Bakanlığın tarafgir tutumu yüzünden bir yıla yakın süredir, 150 işyerinde sözleşme için başvuru yapmış olmamıza karşın, hiç değilse bunların çoğunda sözleşmeleri tamamlamış olmamız gerekirken, kanunları hiçe sayan bürokratlar yüzünden henüz sözleşme yapamamış durumdayız.

Eğer işçilerimize karşı bu temel fonksiyonu yerine getiremiyorsak, bizim sendika başkanı koltuğunu işgal etmemiz, sendikal namusla bağdaşmaz. İşte bunun için bugün Türkiye'de sendikacılık yapmanın zemini yoktur. Bir başka deyişle, belli çevrelerce bu zemin ortadan kaldırılmıştır.

—Bütün anlattığınız sorunları gidermek amacıyla Türk-İş'ten yardım istediniz mi? Türk-İş'in tutumu ne oldu?

ÖNLER — Bağlı olduğumuz konfederasyona bu sorunların çıkış yolları için başvurduk. Yetkilerin gönderilmeyişini, işkolundaki diğer sendikanın hiçbir üyesi yokken itiraz etmesini ve diğer sorunları aktardık. Ancak Türk-İş de Bakanlıkla yaptığı görüşmelerden bir sonuç alamadı. Bana göre Türk-İş de çaresizlik içinde. Bu çaresizliğin temelinde, tabanındaki işçi kitlesi ile ciddi ve sağlıklı bağının olmaması yatmaktadır. Bu yapı, Türk-İş yöneticilerini tarihsel bir hataya, uzlaşma sendikacılığına itmiştir. Türk-İş'in bocalaması buradan kaynaklanmaktadır. Uzlaşmak için her çareyi araştırdıkça, iktidar ne Türk-İş ile ne de onun şahsında işçi ile uzlaşıyor.

Konfederasyon, partilerüstü politikanın gereğini dahi yerine getiremiyor. İşte Türk-İş'i şaşkınlık içinde bırakan bu durumdur.

Tüm bu sorunların çözümünde Türk-İş yönetimine ciddi görevler düşmektedir. Uzlaşmacılığı bir yana bırakıp, işçinin gerçek bir temsilcisi olarak gereğini yapmak ve emeği sermayeye karşı ezdirmemek konusunda mücadele vermektir. Eğer Bakanlık yönetimi, aklına eseni yapan iki bürokratın eline bırakılırsa, buna Bakanlık yönetimi değil, üstü açık köy derler.

BETÜL UNCULAR

SIRA KAPAKLARI ORKESTRASI...

BEŞ ELEMANLI ORTADİREK TANIMI...

BENİM KÖYLÜM VE YETİMİM...

ÇITIR ÇITIR BİSKÜVİ SESLERİ...

DEMOKRASİNİN GÖZÜNÜ PATLATANLAR...

Bu hafta TBMM'de

ANAP, Başbakanıyla, bakanıyla, milletvekiliyle kararlı

En küçük muhalefete bile muhalif iktidar

Ankara — Mecliste muhalefeti kim yapıyor? Başbakan **Turgut Özal**, her ne kadar **"İktidar görevini de, muhalefet görevini de biz yapıyoruz"** diyorsa da, kanımızca iktidarla muhalefet yer değiştirdi... Muhalefet sözcüleri Genel Kurul'da konuşurlarken en büyük tepki ANAP Grubu'ndan geliyor. Komisyonlarda da bu görünüm egemen. ANAP muhalefetinin baş taktisyeni ise Turgut Özal. Muhalefet kürsüde konuşurken el kol hareketlerinin, söz atmaların yanında Özal sıra kapaklarını da vurmaya başladı. Orkestra şefini izleyen ANAP'lılar, son gensoru görüşmelerinde olduğu gibi, muhalefet sözcülerine sürekli laf attılar, sıra kapaklarını vurdular. Bu laf atmalara bakanlar da katılınca başkan vekillerinin uyarısı ile karşılaştılar. Bazı bakanlar da konuşmalarında milletvekillerinden pek geri kalmıyorlar. Devlet Bakanı **Mesut Yılmaz**, gensoru önergesi veren MDP'li **Mustafa İzci** ile **"aynı parlamentoda bulunmaktan üzüntü duyduğunu"** söyleyebiliyor, ancak başkan vekilinin uyarısı ve muhalefetin tepkisi ile bu sözlerini zoraki de olsa geri alabiliyordu. Gensoru gibi ciddi bir kurumun görüşmelerinde sürekli ANAP'lıların laf atmalarına dayanamayan MDP'li **Kâmran İnan** şöyle dedi:

"Demokrasi, hep siyasi parti liderlerinin gözüne girmek uğruna demokrasinin gözünü patlatanlardan yana almıştır."

ANAP Grubu'nun Meclis'te tam anlamıyla yapılmayan muhalefete bile tahammülsüzlüğü, en küçük bir eleştiride hırçınlaşması, üyelere sürekli laf atılmasını anlamakta güçlük çekiliyor...

HP ve MDP muhalefet bilinčine varıp, görevlerini tam olarak yerine getirmedikçe, iktidar grubu tarafından **"muhalefet yapmadıkları"** için eleştirilecekler. Bütçe Komisyonu'nda Kültür ve Turizm Bakanı **Mükerrem Taşçıoğlu'nun, "Görüşmelerde iktidar bazen muhalefet gibi konuştu, ama muhalefet tamamen iktidar gibi konuştu. Tabii amaçları bize yardımcı olmaktı"** sözleriyle işaret ettiği gibi...

"Başarılı bir Dışişleri Bakanı'nı intihap ettiği için Başbakan Turgut Özal'ı kutlayan" HP'li **Yusuf Ziya Kazancıoğlu'**nun yanında, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Bütçesinde AYAP'lı **Nabi Sabuncu**, hükümeti sert biçimde eleştirdi.

"Benim köylüm, ANAP iktidarından umduğunu bulamadı" diyen Sabuncu, **'Yanlışlara devam ederseniz, o yanlışlar bir gün bizi iyiye götürmez'** diye de ekledi. Sabuncu'nun tutanaklara geçen sözleri aynen şöyledyi:

"Milli Aydın Bankası'nın İdare Meclisi'ne Denizli İl Başkanı'nı getirmişsiz. Alaşehir İlçe Başkanı'nı getirmişsiz. İzmir İl Başkanı'nın eşini getirmişsiz... Aydın Tekstil'de Aydın'dan tek kişi yok. Bunları kim tayin etmiştir? Banka ne yapmış? İzmir'de 7 katlı bir bina tutmuş. 2 katı faal. Öteki katlarda hentbol maçları oynanabilir. Tetkik ediniz. Orada benim tüyü bitmemiş yetimimin hakkı var. Muhafazakâr, milliyetçi, manevi değerlere bağlı ANAP iktidarının bu yanlışlığa çanak tutmaması kanaatını taşıyordum, zedelendi. Konuşmalarımı acı bulmayınız Sayın Bakan, 7 temmuzda Aydın Tekstil'in düzenlediği baloda bir dansöze 300 bin lira ödediler. Kaç yüz çocuğu giydirirdik, kaç yüz çocuğa ayakkabı alırdık? İzmir'de Milli Aydın'ın Kongresini icra etik. Benim köylüm hüsrana uğradı. ANAP iktidarından umduğunu bulamadı. Çünkü benim köylüm billyordu ki, şimdiye kadar her olayda politika vardı, bundan sonra politika olmayacaktı. Benim köylüm orada benden beklediğini bulamayınca, bunu eziklik duymadan söylüyorum, çünkü gerçektir, beni yuhaladı..."

topluluğudur. Esnaf ve sanatkârlarla çiftçiler, ekonomik hürriyetleri olan, bağımsız yaşayan hür teşebbüsün en küçük birimi olan topluluktur."

Kültür ve Turizm Bakanlığı Bütçesi Komisyon'da görüşülürken, gene **"tuvalet"** sorunu gündeme geldi. Yıllardır bu bütçede sürekli işlenen konu, 1984 Türkiye'sinde de karşımıza çıktı. Yapılan konuşmalardan anlayabildiğimiz kadarıyla tuvalet sorunu bütçe görüşmelerinin gündeminden kalkmayacağa benziyor... Bu soruna Bakan'ın en son yaklaşımı **"benzin istasyonlarının ruhsatlarının iptali yoluna gidilmesi"** oldu.

Komisyon'da eski köye yeni adetler getiriliyor... YÖK Bütçesinin görüşülmesi sırasında tabaklar içinde üyelerin masalarına konulan bisküviler afiyetle yenirken, konuşmalar banda **"cıtır cıtır"** sesleriyle birlikte girdi. ANAP'lı **Türkân Arıkan**'ın ikram ettiği bildirilen bisküvilerden sonra, akşam üzerleri Komisyon'da mantı ve çiğ köfte partileri de düzenlenirse, artık şaşmayacağız...

TBMM tutanaklarından

Siyasi eğilimli memur da yok, kimleri kırıyorlar?

13 KASIM 1984

*Geçen hafta TBMM'de ilk gensoru önergesi gürültülü patırtılı bir biçimde ele alındı. O günkü birleşimden iki konuşmacı çıktı. Birisi Devlet Bakanı **Mesut Yılmaz**, diğeri MDP Bitlis Milletvekili **Kâmran İnan'dı**. Hükümeti özellikle devlete zarar verdiği gerekçesiyle eleştiren İnan'ın konuşmasından parçalar aktarıyoruz.*

KÂMRAN İNAN— (...) Değerli milletvekilleri, hükümet ihbar ve şikâyette bulunamaz. Hükümet icra makamıdır. Sayın eski bakan, hükümet adına yaptığı konuşmada, güçler bulunduğunu ve üstelik karanlık olduğunu kabul ettiğine göre, hükümetin bu güçleri hukuki yoldan imha etmesi gerek. Bir hukuk devletinde karanlık güçlerin mevcudiyeti devlet otoritesine bir gölge olur ve bu güçlerle beraber yaşamayı kabul eden bir hükümet, devletin otoritesine nakise getirmiş olur değerli arkadaşlarım.

Eğer, daha önce esasen, kamuoyunun zihinlerini bulandıran "egemen güç" mefhumu çeşitli tefsirlere uğrayarak açıklığa kavuşmamışken bu kere "karanlık güçler" ortaya atılmıştır. Bu suretle vatandaş haklı olarak "Acaba Türkiye'de devletten başka bir güç de mi vardır?" diye soracaktır değerli arkadaşlarım.

Başka bir talihsiz ifade daha olmuştur, o da suçun ve suçluların tespiti için Türkiye'de psikolojik baskı yollarının kullanıldığı hususudur. Bunu keşke söylemeseydiler. Bu, şüyuu vukuundan beter bir hadisedir. Bunun zabıtlara geçmiş olması çok ciddi bir hadisedir. Psikolojik baskının başa ile sonunu tespit etmek mümkün değildir. (Bu arada Sayın Kâmran İnan kürsüde su içmiştir)

ALAATTİN FIRAT (Muş)— Afiyet olsun Sayın İnan.

KÂMRAN İNAN (Devamla)— Biraz ciddi olalım lütfen. Son derece ciddi konuları görüşüyoruz. Eger iktidar olarak ciddi kabul buyursaydınız buralara kadar gelmezdik.

BAŞKAN— Lütfen siz nutkunuza devam ediniz efendim. **(ANAP sıralarından gülüşmeler)**

KÂMRAN İNAN (Devamla)— Hanımefendi gülünecek konular mı söylüyoruz? İnsaf buyurun...

BAŞKAN— Lütfen Sayın İnan.

KÂMRAN İNAN (Devamla)— Türkiye Cumhuriyeti'nde karanlık güçlerin bulunduğunu söylemek, binlerce evladımızı kaybettiğimiz günlerin geri gelebileceğine işaret etmek, gülünecek konular mıdır hanımefendi?

BAŞKAN— Sayın İnan, çok rica ediyorum, siz eski parlamentersiniz bilirsiniz, lütfen efendim.

KÂMRAN İNAN (Devamla)— Değerli milletvekilleri, psikolojik baskı yolu ile kendi muhaliflerini dünyada ikna etmekle tanınmış ve dünya literatürüne geçmiş bir devlet vardır, Sayın eski bakanın bunu bilmesi lâzım. Türkiye Cumhuriyetini psikolojik baskı lafı ile bu devletin yanında göstermek çok talihsiz olmuştur. (...)

Şimdi 23 Ekim 1984 Salı günkü toplantıya yeniden dönüyorum. Değerli milletvekilleri, hepimiz yaşadık, o toplantıda sadece konuşanlar ve hükümet adına sayın sözcüden başka bir konuşma daha oldu, siyasi tarihimizde bir yenilik. O güne kadar, hatta iki gün, üç gün sonra 27 ekime kadar aynı sayın hükümetin bir sayın üyesi bu kürsüden Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne, Türk kamuoyuna ve dolayısıyla dünyaya Türkiye'de bir Anayasa suçunun işlendiği ihbarında bulundu, işkence suçu ihbarında bulundu.

Değerli arkadaşlar; işkence, Türkiye'nin millet olarak 1982 Anayasasında reddettiği bir hadisedir. İşkence 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 5'inci maddesinde, 1950 Avrupa İnsan Hakları Konvansiyonunun 2'nci maddesinde yasaklandığı gibi, 1982 Anayasası'nın 17'nci maddesinde açık bir şekilde yasaklanmıştır.

(...) Hükümetin kuruluşundan birkaç gün sonra Sayın Başbakan çok memnuniyetle kaydettiğimiz beyanlarda bulundular; "Memura dokunmayın, memurun üstüne gitmeyin" dediler, fevkalade; ama bu beyandan birkaç hata sonra başlayan ve her gün temposu artarak giden, bugünkü gazetelerde bile olan büyük bir kıyım devam etmektedir... **(ANAP sıralarından gürültüler)**

BAŞKAN— Lütfen efendim.

KÂMRAN İNAN (Devamla)— Değerli milletvekilleri, 6 Kasım 1983 seçimleriyle kendi görevlerini devreden 12 Eylül idaresinde hiçbir siyasi eğilimli insan bulunmadığına göre girişilen bürokratik kırımı anlamak mümkün değildir. Demek ki bir siyasi kadrolaşma bahis konusudur. **(MDP ve HP sıralarından alkışlar).** Üzülerek söyleyeyim, bu kadrolaşmada iktidar partisi içinde mevcudiyeti her vesile ile ilan edilen dört eğilimden ikisi kıyasıya bir yarışa girmiş bulunmaktadır ve bu devlet: rahatsız edecek boyutlara varmaktadır. **(MDP ve HP sıralarından alkışlar).**

Değerli milletvekilleri, bir memlekette siyasi güçler geçicidir. Devletin iskeleti, devamlı olan bürokrasidir, devlet memurudur. Aslında Türkiye'yi 12 Eylül ortamına getiren en ciddi sebeplerden birisi bürokrasiye politikanın sokulması ve her bürokratik masanın arkasına bir parti flamasının yerleştirilmesi ve devlet ile bürokrasinin, partinin özleştirilmesi olmuştur. Bu acı tecrübeyi yenilemek bize çok zarar getirir. Fransız Başbakanı Debre der ki: Bir devleti en kolay yıkmanın yolu bürokrasiye partizanlığı sokmaktır ve halen görmektedir. (...) **(ANAP sıralarından gürültüler, anlaşılmayan müdahaleler)**

FATMA REZZAN ŞAHİNKAYA (Ankara)— Meseleleri saptırıyorsunuz.

BAŞKAN— Efendim siz de çıkarsınız, "böyle değil" dersiniz; biter bu iş. Niye heyecanlanıyorsunuz? Devam buyurun efendim.

KÂMRAN İNAN (Devamla)— Aslında hakikatları dinlemekten rahatsız olmak, sartlanmanın başlangıcıdır. **(MDP ve HP sıralarından alkışlar)**

SEMİH GÜNVER
Büyükelçi

Senfoni Orkestrası, Türk-Yunan ilişkilerini düzeltir mi?

Dış politikada hafıza kaybı ve temiz ruhluluk

1965 yılı ekim ayında, Dışişleri Bakanı olan İhsan Sabri Çağlayangil, yeni mesleğinde, kısa süre içinde, bir hayli tecrübe sahibi olmuştu. Çağlayangil'in, kısmen doğru olan bir teşhisi de şuydu: **"Bizim Dışişleri Bakanlığımız, hafızası olmayan bir yaratıktır."**

Aslında, Türkiye'de, yalnız Dışişleri Bakanlığımızla sınırlandırılması pek doğru olmayan bu müşahadedeki gerçek, hafızamızın bulunmamasından ziyade, aslında, genellikle iyi teçhiz edilmiş olan hafızamızı, ihtiyaç olmadığı düşüncesi ile sandık odasına kaldırılmış bir eşya muamelesine tabi tutmamızdadır.

Planlı, devamlı, hesaplı

Yunanistan'ın, 1918-19 da Venizelos, bugün de Papandreu tarafından Türkiye'ye karşı yürütülen propaganda ve baskı siyaseti planlıdır, devamlıdır, hesaplıdır. Türkiye'ye karşı her zaman, her yerde, her vasıta ile herkes kullanılarak mücadele yürütülmektedir.

Dış politikamızın karşılaştığı her zorluğun altında, Yunanistan'la mevcut sorunlarımız, başta Kıbrıs meselesi, yatmaktadır.

Birleşmiş Milletler'de Yunan propaganda ve baskısı, Avrupa Konseyi'nde, AET kuruluşlarında, Batı başkentlerinde, ABD Kongre ve Senatosunda, Parlementolar Birliği'nde, yabancı ülkeler siyasi partileri bünyelerinde ve ulusal parlamentolarda, işçi sendikalarında, kiliselerde, kiliseler birliklerinde , üniversitelerde, yazılı ve sözlü basında, televizyonda, başka azınlık lobilerinde, hatta dost bildiğimiz Arap ülkelerinde ve nihayet misakımilli sınırlarımızda, bize karşı, doğrudan doğruya veya başkaları aracılığı ile, sistematik şekilde yürütülmektedir.

Genç nesil, Venizelos'u, Atatürk'e yaklaşarak, Türk-Yunan dostluğunu kurmak gerçekçiliğini göstermiş büyük bir devlet adamı olarak tanır.

Venizelos'un Megalo İdea'yı tamamen unuttuğunu ve Türkiye ile uzun süreli samimi bir dostluğu arzuladığını sanmıyorum. Venizelos'un bu yaklaşmayı, Kurtuluş Savaşlarımızdan sonra, Atina'nın tattığı acı mağlubiyet ve büyük hayal sukutu karşısında, Yunanistan'a biraz nefes aldırmak ve güven havası yaratarak, Türkiye'yi bir müddet zararsız hale getirebilmek için yaptığını düşünmek belki hatalı bir değerlendirme olmayacaktır.

1919, dünya tarihi ve özellikle Yunanistan tarihi için önemli bir yıl olmuştur. 1919, egemenliğine kavuştuğundan beri Yunan üretinin doruk noktasına geldiği yıldır.

O tarihte, Yunanistan'ın başında, 1909 burjuva ihtilalinin temsilcisi, büyük çapta bir devlet adamı, Eleftherios Venizelos, bulunuyordu. Venizelos çöken Osmanlı İmparatorluğunun bırakacağı boşluktan faydalanarak Ege Denizi'ni bir **"Yunan Gölü"** yapmak ve **"beş denizin kıyılarında iki kıta üzerinde büyük Yunanistan'ı"** kurmak istiyordu. Büyük fikir **"Megalo İdea"**, Avrupa ve Asya kıtaları üzerine yayılacak Bizans Rum İmparatorluğunu yeniden gerçekleştirmekti.

1913'te Bükreş Antlaşması ile Yunanistan topraklarını iki misline çıkardıktan sonra Venizelos, **"Şimdi gözlerimizi Doğu'ya çevirmeliyiz"** demişti.

Venizelos'a göre, Ege Denizi'nin ortasındaki Skyros adası, Elenizmin coğrafi merkezi olacaktı.

Yunanistan'ın toprak istekleri 30 Aralık 1918 tarihinde Paris Sulh Konferansı'na Venizelos tarafından sunulan Muhtıra ile sunuldu. Venizelos, her iki Trakya'yı istiyor ve geçici olarak İstanbul'un Milletler Cemiyeti'nin himayesinde uluslararası bir devlet haline getirilmesini teklif ediyordu. Yunan tarihçisi **Dimitri Kitsikis,** Venizelos'un, İstanbul ile ilgili bu formülünün zaman kazanmak için ortaya atıldığını, Yunan devlet adamının, 25 Eylül 1918'de Kral Aleksandr'a **"Majeste, Constantinople'u geri almak için size yapılan vaadı unutmadım. Kenti ele geçireceğiz"** dediğini **"Uluslararası Politikada Propaganda ve Baskılar"** adını taşıyan kitabında yazmaktadır. Venizelos'un Marmara ve Ege sahilleri ile Batı Anadolu üzerindeki

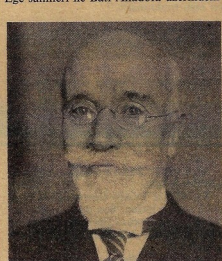

VENİZELOS— İçten miydi, hesaplı mı?

talepleri gerçekleştiği takdirde Yunanistan mevcut topraklarına bir o kadarını daha eklemiş bulunacaktı.

Venizelos'un fikirlerinden en önemlisi, eski Pontus Krallığı topraklarının Trabzon dahil Rus Ermenistanı ile birleşecek olan büyük Ermenistan'a bağlanması tasarısı idi. Venizelos, Türk toprakları üzerinde kurulacak Büyük Ermenistan'ın hudutları içine, Adana'nın ve Adana bölgesinde yaşayan Rumların da alınması görüşündeydi. Venizelos'a göre, Trabzon vilayeti sınırları içinde o tarihte 350 bin Rum, Adana vilayetinde70 bin Rum yaşamaktaydı. Kurulacak Büyük Ermenistan Birleşmiş Milletlerce görevlendirilecek bir büyük devletin idaresinde teşkilatlandırılacaktı.

Yunanistan, bu emellerini gerçekleştirebilmek ve Paris Sulh Konferansı'nda isteklerine destek bulabilmek gayesi ile 1918-19 yıllarından itibaren geniş kapsamlı ve finansman kaynakları zengin bir propaganda ve baskı politikasını saptamış ve uygulamaya başlamıştı. Sevr Antlaşması ile de bir ara gayelerine ulaştığına inanmıştı. Uluslararası karakterdeki bu politika o tarihten bu yana geliştirilerek ve günün teknolojisine ve siyasi konjonktüre uydurularak, daha da kuvvetli ve israrlı şekilde yürütülmüştür. Türkiye'nin her zaafı, ekonomimizde en ufak sarsıntı, çelimsiz demokrasimizde en ince çatlak, demokrasiye geçiş devresinde, dışarıda olumsuz tepkiler yaratan her işgüzarlık veya psikolojik gaf, Yunanlılar tarafından derhal istismar edilmektedir.

Venizelos devresinden itibaren, Yunanistan propaganda araçları olarak kitap, rapor, risale gibi yayınları, yerli ve yabancı basını, yabancı ülkelere yapılan gezileri, tarafsız ülkeleri ve özellikle azınlıkları kullanmıştır. 1918-19 yıllarında, Sırplar Bulgaristan'a karşı kışkırtılmış, Yunan-Ermeni ortak propagandası Türkiye'ye karşı işletilmiştir.

Yunan-Ermeni işbirliğinin ilk örneklerinden birisi 1918 yazında Cenevre'de kurulan **"Türkiye'de Ezilen Uluslar Ligi"** ol-

Yunanistan'ın 1918-19'da Venizelos, bugün de Papandreu tarafından Türkiye'ye karşı yürütülen propaganda ve baskı siyaseti planlıdır, devamlıdır, hesaplıdır. Bu politikanın uygulanmasında kısa inkıtaları karşı tarafın davasından vazgeçişi sanmamız vahim bir hata olacaktır.

muştur. Bu lig, başta Yunanlı ve Ermenileri bünyesinde toplamaktaydı. Cenevre'deki bu kuruluşa bazı Yahudi ve Araplar da katılmışlardı. O tarihlerde, Paris Sulh Konferansı'na Ermeni temsilcisi olarak katılan **Bogos Nubar Paşa** ile Venizelos, Türkiye'ye karşı sert bir mücadele cephesinin temellerini atmışlardı.

Cenevre liginin statüsünün 4. maddesinde **"Gayeye ulaşmak için çeşitli neşriyatın yapılacağı, konferans, miting ve dayanışma bayramlarının tertipleneceği"** yazılmaktadır. Statünün 5. maddesi **"Ligin, fikirlerini bütün dost ülkelerde yayacağı ve yeni dostluk dernekleri kuracağı"**, 6. maddesinde **"Türkiye'ye karşı mücadelede, müttefik ve tarafsız ülkelerde şubeler açılacağı, gönüllülerin harekete geçirileceği ve Ermeni ve Yunan topraklarının ele geçirilmesine değin mücadelenin her alanda devam edeceği"** belirtilmiştir.

Nitekim, bir süre sonra da başka ülkelerde de aynı tip dernekler kurulmuştur.

1919 ocak ayında Paris'te buluşan Türkiyeli Rum ve Ermeni temsilcileri bir karar tasarısı hazırlamışlardı. Bu tasarıda, **"Anadolu'daki Rum ve Ermeni toprakları üzerinde Türk hükümdarlığının sona erdirilmesi, kendilerine otodeterminasyon hakkı tanınarak bir Ermeni devleti kurulması ve Osmanlı İmparatorlugu'nun Rumlara ait bölgelerinin Yunanistan'a ilhakı, iki milyon Hıristiyanın ölümünden sorumlu olanların cezalandırılması ve tazminat ödenmesi"** istenmekteydi.

Rum-Ermeni işbirliği o tarihlerden bu yana süre gelmiştir.

1919'larda, Sırpları Bulgarlara karşı kullanan Yunan propagandası, bugün de, bölücüleri Türkiye'ye karşı kışkırtmakta ve desteklemektedir.

Makarios, ölüm döşeğinde, **"Türkiye'ye karşı mücadelede, her şeyin kaybolmadığını, Kürt ve Ermeni kozlarının sonuna kadar oynanması gerektiğini"** bir nevi vasiyet olarak yanındakilere söylemişti.

Yunanistan, uluslararası baskı aracı olarak da, önemli şahsiyetlerin oynayabilecekleri rolü daima göz önünde tutmuş, yabancı ülkelerdeki Yunanlılardan lobiler teşkil ederek faydalanmayı bilmiş ve diğer yabancı lobilerle dayanışma örgütleri kurdurmuştur.

Yine, Dimitri Kitsikis'in kitabındaki açıklamalara göre, Yunanistan baskı politikasında, Sionist çevrelerden ve Komünist Yahudilerden, Hıristiyan kiliselerinin her kolundan, üniversite çevrelerinden ve bugün de olduğu gibi, dünyadaki sol siyasi örgüt ve partilerden destek aramış ve bunda başarıya da ulaşmıştır.

Hem güleryüzlü hem hırslı

Uzun diplomasi meslek hayatımda, her zaman, her yerde, ikili veya çok taraflı ilişkilerde, ABD'de, Avrupa'da, tarafsız ülkelerde, Arap başkentlerinde, Kıbrıs Rumlarını ve Yunanlıları, bizimle özel temaslarında mütebessim ve nazik, fakat gıyabımızda, milli davalarının savunulmasında, hırslı, azimli ve mücadeleci olarak gördüm.

Bize karış açılan bu mücadele, 1974 Kıbrıs müdahalemizden sonra daha da baskılı hale getirildi.

Avrupa Konseyi'ndeki kavgalarımızı, 1978'de İhsan Sabri Çağlayangil'in, 1979 mayısında Başbakan Ecevit'in, Strasbourg ziyaretleri sırasında, Konsey Danışma Meclisi'nde, Yunanlı parlamenterlerin, Avrupalı dostları ile birlikte yaptıkları gürültü patırtıyı, peşin hazırlanmış bir senaryo ile Strasbourg'a getirilmiş olan sosyalist milletvekili bayan **Melina Mercouri'nin**, koyu kırmızı pelerini ve boyalı saçları ile, pek de başarılı olamadan oynadığı dramı, gazetecilerin fotoğraf ve televizyon objektifleri ve flaşlarla yaşlı sanatçıyı nasıl muhasaraya aldıklarını, Ecevit'in soğukkanlı ve vakarlı cevaplarını hiç unutamayacağım.

12 Eylül 1980'den sonra, Yunanlılar, Türkiye'deki geçici durumu azami istismar olanağını buldular. Türkiye'yi, Avrupa'dan koparmak, yalnız bırakmak ve içeriden çürüterek parçalamak ümidi ile durmadan çalıştılar.

Bu propaganda ve baskı, ileride de, Türkiye'ye karşı, her yerde, devam ettirilecek, başka lobilerle, Türkiye'den kaçmış aşırı uçlarla işbirliği sürdürülecek ve Amerikan Kongre ve Senatosunda da ülkemize dönük mücadele yeniden başlayacaktır. Bu politikanın uygulamasında, kısa inkıtaları, karşı tarafın ümitsizliğe kapılarak, davasından vazgeçmiş olması sanmamız vahim bir hata olacaktır.

Karşı-mücadelemizde başarılı olabilmemizin ilk şartı, ülke içinde bütünleşmemiz, kuvvetli olmamız, sonra, dışarıdaki propaganda ve baskı politikamızı, muhasımlarımızın taktik ve silahları ile yürütebilmemiz için, geç kalınmış da olsa, kendimizi, daha fazla vakit kaybetmeden teçhiz edebilmemizdir.

Bize karşı yürütülen bu insafsız ve amansız taktik karşısında, Ege'nin Batı sahiline, elimizdeki zeytin dallarını uzatmak hayati sorunların hallini tarihi belli olmayan bir geleceğe bırakarak, diğer alanlarda samimi bir işbirliğini istemek ve buna ümit bağlamak, Türk-Yunan ilişkilerinin sanat ve kültür mubadeleleri, örneğin senfoni orkestramızı veya değerli sanatçı Suna Kan'ı Atina'ya göndererek düzelteblimesini düşünmek, asgari tabiri ile, aşırı bir **"Temiz Ruhluluk"** olacaktır.

Yunanistan Başbakanı, uluslararası oyunda karakter rolü istiyor

Papandreu hiç de saçmalamıyor

CENGİZ ÇANDAR

Yunanistan Başbakanı **Andreas Papandreu**,uluslararası diplomasinin en hareketli siyaset adamlarından biri. Dünyadaki birçok ülkenin yöneticisinin sık sık seyahate çıkmalarında özellikle dikkate değer bir husus pek yoktur. Ama Papandreu'nun çok gezmesinden önemlisi, gittiği ülkeler, katılmayı tasarladığı uluslararası toplantılar ve yakın vadede gitmesi programlanan başkentler. Gittiği ve gideceği yerler kadar seyahat zamanlaması da ilginç.

Yakın geçmişte ilk gittiği ülke Libya idi. Papandreu'nun Trablus ziyaretini geçen yıl yapması söz konusuydu. Ancak o sırada başta ABD, Batı ile Libya arasındaki tatsız ilişkiler bir yandan, söylentilere bakılırsa Cumhurbaşkanı **Karamanlis**'in **"perde arkasında"** ağırlığını koyması diğer yandan, Papandreu'nun gezisini erteletti. Oysa, bir süre önce Libya-Fas yakınlaşması sayesinde, kapalı kapılar ardında Libya ile Fransa'nın Çad konusunda uzlaşmaya varmalarının hemen ertesinde Andreas Papandreu hareketleniverdi ve **Kaddafi**'nin konuğu oldu.

PAPANDREU— Uluslararası lider?

Türkiye ile ilgili konularda "dost ve müttefik" devletler nezdinde pazarlık gücünü arttıran Papandreu, Ortadoğu'da Türkiye'nin kendisine biçtiği elbiseyi giymeye niyetleniyor.

Yunanistan için Libya ile yakınlaşmasının çarpıcı bir anlamı bulunuyor. Libya, 1974 Kıbrıs Harekâtı sırasında Türkiye'ye kayıtsız şartsız destek elini uzatan tek ülkeydi. Ayrıca, son yıllar içinde Türk müteahhitlik firmalarının en önemli ihaleleri elde ettiği ülkelerin başında geldi. Papandreu'nun **"Trablus Çıkartması"**, Türkiye ile Libya arasındaki ilişkilere **"serin bir havanın"** egemen olmaya başladığı bir sıraya denk geldi.

Libya'ya gitmek ve 1 milyar dolarlık bir ticaret hacmi hedefi koymakla, Papandreu, ikili bir sonuca yönelmiş oluyor:

1. Türkiye'yi tecrit politikasında, Türkiye'nin en yakın dostlarından birine yanaşıyor. Siyasi bakımdan Libya'nın Türkiye yanlısı tutumunu hiç değilse nötralize edebilecek olanaklara kavuşuyor; iktisadi bakımdan Arap pazarlarında Türkiye'nin yolunu kesme niyetini ortaya koyuyor.

2. Şu sıralarda Batı ile yumuşayan ilişkilere girmekteyse de, Batı'nın Libya'ya karşı rahatsız ve kuşkulu tavrı ortadan kalkmış değildir. Böylece, Papandreu, kopmaz bir parçası olduğu Batı dünyası içinde bağımsız davranmak iradesini de dostlarına ve müttefiklerine göstermiş oluyor.

Papandreu'nun bu tutumunun Türkiye ile ilgili konularda **"dost ve müttefik"** ülkeler nezdindeki pazarlık gücünü arttırdığı artık biliniyor.

Polonya şaşırtmacası

Andreas Papandreu, Libya'nın ardından, başta ABD tüm NATO üyelerinin kaşlarını havaya kaldıracak biçimde kalkıp Polonya'ya gitti. Gitmekle kalmadı. Jaruzelski rejimine şirin görünecek konuşmalar yaptı.

Papandreu'nun bu davranışı üzerine, onun sosyalistliğini sorgulayacak, **"NATO içindeki disiplinsizliğinden, tutarsızlığından"** dem vuracaklar çıkabilir. Ancak, Polonya ziyareti ile Papandreu, NATO'nun ve Batı sisteminin **"söz geçirilmez üyesi"** görüntüsünü pekiştiriyor. Papandreu'nun kişiliğinde Yunanistan, zapturapt altına alınmak istendiğinde, **"disiplinli davranmasının"** faturasını da çıkarıp, ABD başta, NATO müttefiklerinin önüne dayayacaktır. Bu faturanın Türkiye tarafından ödenmesi istendiği de artık sır değildir ve bu fatura Ege'de hava komuta kontrol sorunlarından Limni'ye ve Adaların silahsızlanmasına kadar uzanıyor.

SACEUR'ün (NATO Avrupa Müttefik Başkomutanı) Yunan tezlerine yakınlığı da bir gerçektir. Türkiye, NATO nezdindeki kıymetini Boğazlara sahip olmakla vurguluyor ama Yunanistan da **"İkinci Savunma Hattı"** adını verdiği bir kavram geliştirdi. Buna göre, bir savaş halinde Sovyet donanması Boğazları aşarsa Sovyetler'in Akdeniz'e çıkışının önlenmesi ya da gecikitirilmesi Yunan Adaları sayesinde olacaktır; bu amaçla da Adalar'ın silahlandırılması gerekir.

NATO Avrupa Müttefik Kuvvetleri Başkomutanı General **Bernard Rogers**, **Mehmet Ali Birand'a** verdiği demeçte, bu tezi benimsediğini ima edercesine ve hatta daha da ileri giderek, **"Sorunun sadece Sovyetler Birliği'nin Boğazları aşıp Akdeniz'e inmesini engellemek olmadığını, aynı zamanda Sovyet donanmasının Akdeniz'den Karadeniz'e de çıkmasının önünde bir set meydana getirmek olduğunu"** söyledi.

Dolayısıyla, NATO Yüksek Komuta çevrelerinde Limni ve diğer adaların silahlandırılması görüşünün itibar gördüğünü düşünmek için birçok neden bulunuyor.

Bununla birlikte, Papandreu'nun Polonya'ya gidişini, NATO karar organlarına yansıması kaçınılmaz pazarlık kozları dışında ele almak doğru olur. Polonya'ya giderek tüm Batılı ülkelerin yaklaşımına ters düşebilen Papandreu, böylesine bir hareket serbestisi ile uluslararası diplomatik arenada, **"uluslararası çapta bir lider"** görünümü kazanabiliyor. Nitekim, Girit'te Mitterrand ve Kaddafi arasında gerçekleştirdiği **"sürpriz buluşma"** ile Çad sorununda da arabuluculuğa sıvanacak ölçüde uluslararası diplomatik arenaya fırladı.

Zaten, son Ortadoğu turu bu görüntüyü parlatan bir başka hamlesi idi. Şam ve Amman ziyaretleri, tüm diplomatik manevralarında olduğu gibi iki boyutlu idi:

1. Türkiye'ye dönük;

2. Uluslararası politikaya dönük boyutu.

Yunanistan Başbakanı Suriye'de, Ortadoğu'nun bu ağırlıklı ülkesinin Türkiye'ye karşı tam desteğini elde ederek, Ankara'ya, Türkiye'nin Batı ve Güney kanatlarından sıkıştırılacağını hatırlattı.

Türkiye, bu jeopolitik manevraya Suriye ve Yunanistan'ın kanatlarından ittifak arayarak denge bulmak zorundadır. Ve, haritaya ve mevcut siyasi konjonktüre bakıldığında, bu noktada Yunanistan kadar kolay hareket edilebilir gözükmüyor.

Papandreu'nun Suriye ve Ürdün temaslarının, son ziyaretlerinin ayrılmaz bir parçası haline gelen bir de Türkiye'ye iktisadi darbe indirme amacına yönelik veçhesi var. Volos-Lazkiye Ro-Ro yolu ile ilgili yeni düzenlemeler ve anlaşmalar, büyük ölçüde Türkiye üzerinden Arap ülkelerine yapılan kara taşımacılığını Türkiye aleyhine etkileme hedefini güdüyor.

Yunan Başbakanı'nın Ortadoğu'da giriştiği diplomatik taarruzda, Ürdün'de heybesine doldurdukları Suriye'den cebine doldurduğu kazançlardan daha önemlidir. Yunanistan-Suriye ve Yunanistan-Ürdün ortak bildirileri okunduğunda, ikincisinde belirgin bir dil farkı, Türkiye'yi ilgilendiren konularda ilk ortak bildiriye oranla daha yumuşak ve dikkatli bir dil kullanıldığı görülüyor ama aynı zamanda Yunan ve Ürdün pozisyonlarının birbirine yakınlığı da tartışılmaz bir biçimde seziliyor.

En azından, Amman, Türkiye'nin, Yunanistan ile sürtüşmelerinde, Atina ile eşgüdümlü davranacak bir Suriye'ye karşı kolaylıkla güvenemeyeceği bir konuma girdi.

Avrupa ile bağlantı

Andreas Papandreu'nun Şam ve Amman gezilerinin Türkiye'ye ilişkin boyutundan daha çarpıcı olanı uluslararası politikaya ilişkin olanı. Bilindiği gibi, Suriye ile Ürdün, Arap dünyası ve Ortadoğu'daki dengede birbirine ters, karşılıklı iki noktayı temsil ediyorlar. Papandreu'nun her ikisi ile iyi ilişkiler içine girmesinin Aralık başında Dublin'de yapılacak AET Zirvesi ile yakın bağlantısı olduğu anlaşılıyor.

Arap diplomatik çevrelerinde bir süredir Ortadoğu sorununa çözüm girişimlerindeki tıkanıklığı aşmanın ilk hamlesi olarak AET'nin (ya da Avrupa'nın) 1980 Venedik Deklarasyonu'na benzer bir çıkış yapması öngörülüyordu. AET'nin Haziran 1980'de Venedik'te yaptığı Zirve toplantısında yayınladığı deklarasyonda, **"Filistin halkının yasal haklarının tanınması ve FKÖ'nün de Ortadoğu barış görüşmelerine katılmasından"** söz ediliyordu. Gerçi, bu belgede **"bağımsız devlet kurma hakkından"** ve **"FKÖ'nün Filistin halkının tek meşru temsilcisi olduğundan"** söz edilmemişti ama Venedik Deklarasyonu Avrupa'nın Ortadoğu sorununda o güne dek (ve o günden bugüne dek) en atak çıkışı olmuştu. Söz konusu deklarasyon ile, Avrupa, ABD'nin yanısıra Ortadoğu sorununa ağırlığını koyma niyetini göstermiş, ve bu alanda ABD'nin yalnız hareket edemeyeceğini anlatmış olmaktaydı.

1980'den bu yana köprülerin altından çok sular aktı ve Avrupa, olayların ve gelişmelerin kıyısına itildi. Ne var ki, **Reagan**'ın yeni Ortadoğu politikasını formüle etmesinden önce, bir AET Ortadoğu Deklarasyonu ortaya çıkarsa, ABD Başkanı çalışmalarına, önüne konmuş, Ortadoğu'ya ilişkin bir Avrupa dosyası ile başlayacak.

Bu Avrupa tutumunu kim oluşturabilir? İşte, Papandreu, bu gedikten içeri dalıyor. Bir yandan **Arafat**'ın dostu (FKÖ liderine Beyrut'tan ayrılmasından sonra ilk kucak açan oydu), bir yandan Kaddafi ile dostluk köprüleri kurdu, bir yandan **Hafız Esad** ile sıkı ilişkisi var, bir yandan Irak'a İran karşısında destek sağladığı için **Saddam** ile arası iyi ve bir yandan da **Kral Hüseyin** ile iş bağladı. Bu durumda, Papandreu'nun Araplar ile Avrupa arasında, diplomatik deyimle **İnterlucoteur Valable** (geçerli aracı, taraftarlarca kabul gören aracı) rolüne soyunmuş olması pek muhtemel.

Nitekim, Şam ve Amman turunun ardından Yunanistan'ın Ortadoğu ile Avrupa arasında bir köprü olmak istediğini söylemesi hiç de yabana atılır bir hedef olmamalı.

Bu hedef Türkiye'nin kendisine biçtiği elbiseydi. Şimdi Yunanistan aynı elbiseyi kendisine biçip, Türkiye'yi çıplak bırakmak istiyor.

Serinkanlılıkla konuya eğilinirse, Yunanistan'ın bu konudaki şansının Türkiye'den az olmadığı da pekalâ düşünülebilir. Bir kere Yunanistan, Türkiye'nin kapısını tıklattığı ve ne zaman gireceği, girip giremeyeceği belli olmayan AET'nin 10 üyesinden biridir. Kaldı ki, Türkiye'nin AET'ye tam üyeliği son kertede 10'ların oybirliğine (yani Yunanistan'ın veto kullanmasına) bağlıdır. Gerçi, Türkiye, Batı'nın gözünde Ortadoğu ile bağlantı için gerekli **"Müslüman"** halkadır ama iş önceliğe gelip dayanınca, yine de Yunanistan Türkiye'ye oranla önceliğe sahiptir. Zaten Pentagon'a göre **"Türkiye giderse Batı İttifakı bir üyesini kaybeder. Ama Yunanistan giderse, iki üyesini kaybeder, çünkü Yunanistan, Türkiye ile Batı arasındaki bağlantı halkasıdır."**

Ayrıca, Yunanistan'ın Ortadoğu bölgesine ilişkin bilgi ve deney birikimi de hatırı sayılır ölçüdedir. **Büyük İskender**'in seferlerinden beri bölgenin her yanında - özellikle Mısır'da- bir Helen varlığı bölge topraklarına ekilmişti ve yüzlerce yıldır bu Helen varlığı bölgenin Arap unsurlarıyla sıkı ilişki içinde.

Papandreu dikkatle izlenmeli

Papandreu'nun önünde şimdi AET'nin Dublin Zirvesi, onun ardından aralık başında Brüksel'de NATO Savunma Bakanları toplantısında sahneye koyması beklenen gösteri ve 1985 ilk ayları içinde yapacağı Moskova ziyareti bulunuyor. 1985 sonbaharında da Yunan genel seçimleri.

Yunanistan Başbakanı'nın çizdiği ve Türkiye'nin uluslararası konumunu yakından ilgilendiren yörüngede ne hızla ve nasıl seyredeceğini, dikkatle izlemek gerekiyor. En azından, **"Papandreu yine saçmaladı"**, **"Papandreu NATO yetkililerini kızdırdı"** türünden boş avuntuları bir yana bırakmak zorunlu hale geliyor.

Başında akbabalar dolaşıyor

Salvador Dali'yi bilmeyen yok. Umulmadık davranışlarında bile bir gerçeküstücülük kokusu bulunan ünlü ressam geçen ay zor günler geçirdi. Yatak odasında bir elektrik kontağı sonucu çıkan yangında yaralandı, bir süre hastanede bakıma alındı. Bugün seksenine gelen **Dali**'nin her hastalanışında olduğu gibi, gene mirasına kimin konacağı tartışılmaya başladı. Bu da belki çok garip bir tartışma sayılmaz, çünkü **Dali**'nin yalnızca kendi yapıtlarından oluşan koleksiyonu 60 milyon sterlin (30 milyar liradan fazla) değerinde. Kimileri de, bu servet yüzünden **Dali**'ye paranoya geldiğini, **"çılgın"** sanatçının çevresindeki herkese **"mirasının peşindeki akbabalar"** gözüyle baktığını söylüyor.

Nitekim, **Salvador Dali** Barcelona'da hastanede yattığı sırada meydana gelen bir olay bu endişeyi doğrular nitelikte. **Dali** ile 77 yaşındaki kızkardeşi **Anna-Maria**, İspanya'nın Cadaques adlı balıkçı kentinde birbirlerine iki kilometre uzaklıkta oturmalarına karşın, otuz beş yıldır görüşmüyorlardı. **Salvador Dali** yanıklar içinde hastane yatağına düşünce, kızkardeşi kalktı, beklemedik bir ziyarette bulundu. **Anna-Maria**'ya bakılırsa, ikisinin de ölümü yaklaşmıştı, artık bir yolunu bulup barışmalıydılar.

Ne var ki onca yıllık ağabeyinin neler yapabileceğini hâlâ öğrenememişti **Anna-Maria**. **Dali**'nin odasına girdiğinde, ünlü ressam ağzını bile açmadı. Çok geçmeden, seksen yaşına ve bedenindeki yanıklara aldırmadan yattığı yerden fırlayıp kızkardeşini odadan kovmaya kalkıştı. **Anna-Maria** düşkırıklığı içinde hastaneden ayrıldı, Cadaques'daki gösterişsiz aile evine döndü; gençlik yıllarında **Salvador Dali**'nin sık sık resimlerini yaptığı eve.

Dali'nin yardımcıları, ünlü ressamın, kızkardeşinin bir tek şeyin, servetinin peşinde olduğunu düşündüğünü söylüyorlar. İspanyol ressamın vasiyetnamesi henüz yayımlanmış değil. Bu gerçeküstücü hazinenin kimin cebine ineceğini şimdilik kimse bilmiyor. Ancak, **Dali**'nin yapıtlarını toplamasıyla tanınan Amerikalı koleksiyoncu **Reynolds Morse, "Sanatçının, ölmesini bekleyen çakallarla kuşatılmış olduğunu"** ileri sürmekten çekinmiyor.

Salvador Dali'nin eski dostlarıyla tüm ilişkisini kesmesi, son yıllarda kuşkularını daha da arttırdı. Karısı **Gala**'nın iki yıl önce ölmesinden sonra, **Dali**, Pubol'daki Ortaçağ şatosunda tam bir inzivaya çekildi. Pubol'daki şatoya kapanmasından bu yana, sanatçının yaşamı üç kişi tarafından çekip çevriliyor: Fransız sanat eleştirmeni **Robert Descharnes**; Madridli bir avukat olan **Miguel Domenech**; Cadaquesli bir ressam olan **Antonio Pichot**. Nerdeyse bir **"triumvira"** oluşturan bu üç adam, **Dali**'nin yanına kimseleri yanaştırmıyor. Nitekim, **Dali**'nin kızkardeşi **Anna-Maria**, şatodaki yangından sonra bu **"triumvira"**yı açıkça eleştirmekten geri kalmadı. Ağabeyi yangından niçin hemen kurtarılmamıştı? Neden hastaneye kazadan ancak kırk saat sonra kaldırılmıştı? **Anna-Maria**'nın bu ihmalcilik suçlamaları, şimdilerde yetkililer tarafından soruşturuluyor.

Dali'nin doğrudan varisi yok. Sanatçının **Gala**'dan çocuğu olmamıştı. Erkek kardeşi de olmadığı için, tek kardeşi olarak geriye **Anna-Maria** kalıyor. Ancak, avukatı **Miguel Domenech**, **Dali**'nin tüm kişisel koleksiyonunun İspanya halkını bağışlanacağını söylüyor. 60 milyon sterlinlik koleksiyon üçe bölünmüş. Nitekim, bunun ilk bölümü sayılabilecek beş milyon sterlin değerindeki bazı resimler, baskılar ve çizimler on yıl önce **Dali** tarafından, doğum yeri olan Figueras kasabasına bağışlanmıştı. Kasabada, yanmış olan eski belediye tiyatrosunun yıkıntıları üstüne bir müze inşa edilmişti.

Dali, bu yılın başlarında, kişisel koleksiyonunun 15 milyon sterlin değerindeki ikinci bir bölümünü de, kendi yapıtlarının korunması ve sergilenmesi amacıyla yeni kurduğu Gala-Salvador Dali Vakfı'na ayırdı. Vakıf, sanatçının başkanlığındaki bir kurul tarafından yönetiliyor. Kurul, **Dali**'nin kendisinin aday gösterdiği 13 kişi ve 9 hükümet temsilcisinden oluşuyor.

Ama gene de geriye koleksiyonun kırk milyon sterlinlik bir bölümü kalıyor. **Dali**, koleksiyonunun bu bölümünü İspanya halkına bıraksa bile, bu yapıtlar **Dali**'nin anayurdu Katalonya'da mı sergilenecek, yoksa başkent Madrid'de mi? Aslına bakılırsa, kişisel koleksiyonundan **Dali**'de kalan yapıtlar, mirasının en tartışmalı bölümünü oluşturuyor. Sanatçının çevresindeki **"triumvira"**dan Fransız **Descharnes, Dali**'nin 1981 temmuzuyla 1983 nisanı arasında en azından doksan iki resim yaptığını ileri sürüyor. Bu da ortalama haftada bir resim ediyor. **Dali**'nin gitgide kötüleyen sağlığı düşünülürse, bu verimli çalışma biraz şaşırtıcı. Hele, 1980'den sonra ağır bir bunalıma giren **Dali**'nin ellerinin çok titrediği de gözönüne alınırsa. Dahası, kimi eleştirmenler, **Dali**'nin sergilenen son yapıtlarından bazılarının çok değişik üsluplar taşıdığını, bazılarının da sanatçının önceki yapıtlarından tümden farklı olduğunu söylüyorlar. **Descharnes**, bu çalışmaların çoğunda **Dali**'nin, Barcelonalı bir ressam olan asistanı **İsidoro Bea**'dan yardım gördüğünü kabul etmekle birlikte: **"Ama gene Dali'nin gerçek yapıtlarıdır bunlar"** diyor. Ancak kimi eleştiri çevreleri, **"Bu resimlerde Dali'ye ait olan en değerli fırça darbesi, Dali imzasıdır"** demekten kendilerini alamıyorlar. Bu son dönem resimlerinin, **Dali** öldükten sonra sergilendiğinde, hararetli bir tartışmaya yol açacağı kesin.

Dali, eskiden beri ölüm karşısında yılgıya kapılan bir sanatçı. Dostları, bunu, ünlü ressamın gene **Salvador** adını taşıyan ağabeyinin daha küçük bir çocukken ölmüş olmasına bağlıyorlar. Oysa **Salvador Dali** şimdi, kimilerine göre, nerdeyse tüm arkadaşlarından kopmuş olarak, inzivada ticari birtakım hesaplar içinde yavaş yavaş ölüyor. Bu acımasız eleştiriler, **Dali**'nin ilk yıllarındaki yaratıcı çılgınlığının onurunu yitirdiği noktasına kadar varıyor. Doktorlarına bakılırsa, **Dali** açlıktan öldürecek kendini. Çünkü son birkaç yıldır, yutamadığını söyleyerek her türlü katı yiyeceği geri çeviriyor. Barcelona'daki Pilar Kliniği'nin doktorları, bunun nedenini anlamak için her türlü teste başvurmuşlar ve sonunda **Dali**'nin sorununun psikolojik olduğu sonucuna varmışlar.

Salvador Dali'nin, evindeki kazada aldığı yanıklar tedavi edildi ve asanatçı hastaneden çıktı. Ama doktorları ve yakın çevresindekiler, onun ölümünün hayli yaklaştığı ve bir daha resim yapamayacağı görüşündeler. **Dali**'nin tutkuyla sevdiği karısı **Gala**, Pubol'daki şatonun bodrumunda gömülü. Daha şimdiden **Dali**'nin de onun yanına gömülmesi kararlaştırıldı. İki yıl önce **Gala** öldüğünde büyük bir bunalım geçiren **Dali**, daha sonra karısı ve kendisinin gömütünün üzerine görkemli bir anıt yapmayı tasarlamıştı. Ama sağlığı bozuldukça, **"ölüm"** düşüncesiyle uğraşmaya başladı ve anıtgömüt tasarısı suya düştü. Şimdi, 1920'lerin büyük gerçeküstücü akımının son savunucusunun, öldüğünde, karısının yattığı basit taş gömüte gömülmesi bekleniyor.

(Kültür Servisi)

YANAN ZÜRAFA (1936/37)

Yarım yüzyıllık sadakat

10 Haziran 1982'de Dali'nin eşi Gala öldü. Sanat çevrelerinde, "Başka hangi sanatçı için hayat arkadaşı bu derece önemli olmuştur?" sorusu sorulur sık sık. Dali elli yılı aşkın bir süre birlikte yaşadığı Gala'ya "sadakatini" hiç zedelemedi. Gerçeküstücü karmaşık tablolarında eşini pek çok kez model olarak kullandı. Bunlardan çok daha önemlisi Gala için Dali, "Benim çılgınca fikirlerimden benim dehamı yarattığını diyordu. Kendinden 11 yaş büyük Rus kadını 1929 yılında "Delikanlıdan sonra birbirimizi hiç terketmeyeceğiz" dediğinde, bu, aslında Dali'ye göre, hayatının dönüm noktası olmuştu. Gala, Fransız şair Paul Eluard'ın eşiydi. Birlikte Cadaque'ye geldikleri zaman, bir süre realist, kübist çalışmalar yaptıktan sonra Paris'teki gerçeküstücülerle bağlantı kurmuş, genç İspanyol ressamı hem çılgınlığa eğilimi hem de büyük sıkıntılar içinde bulmuşlardı. Gala ve Dali, ilk kaçamaklarından sonra birlikte yaşamaya başladılar. Eluard Paris'e dönd

Paramı kaybetmemek

Dali'ye göre Gala her düzeyde belirleyiciydi. Çılgın ressama "Sadece haz alma ilkesini değil gerçeklik ilkesini de" o öğretmişti. Öğretikleri bu kadar da değildi, Gala, Salvador Dali'ye "Nasıl giyiniliр kuşanılacağını, otuz altı kez takılıp düşmeden nasıl merdivenden inileceğini, elimizdeki avucumuzdaki bir parçacık parayı nasıl kaybetmeyeceğimizi, tavuk kemiklerini yere atmadan nasıl yemek yeneceğini, düşmanlarımızı nasıl teşhis edeceğimizi" de öğretmişti. Düşmanlar kimdi? Dali yanıtlıyor: "Gala dışında herkes ya da hemen hemen herkes. Gerçeküstücü çevreler de dahil kendini modern sanat sayan her şey, benim birden ortaya çıkardığım yıkıcı ve tahrip edici kuvvet karşısında alarm durumuna geçip silahlarına sarıldılar. Eserlerim 'genç' ve modern sanat sayılmıyordu..."

Okyanus ve traş tasındaki su

Dali kendini "özgür" kavramını pek hafif bırakacak ölçüde serbest hisseden bir ressamdı. Akla gelebilecek bütün tabularla oynadı, her türlü soluğuun, her türlü korkunun, her türlü zevkin ve ahlâkın üzerinden atladı. "Doğayla aramda büyük bir meydan savaşı geçiyor" diyordu Dali, "Çünkü doğayı iyileştirmek zorundayım". Ya da, "Resim yaptığım zaman" diye konuşuyordu gözlerini aça açа, "Okyanusun gürültüsü etrafımda. Otekilerse, traş tasındaki suyun içinde çırpınıyorlar."

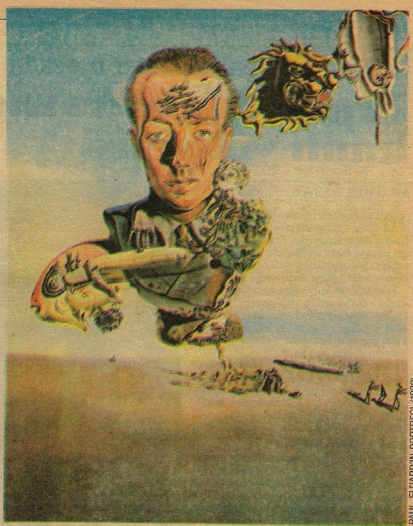

PAUL ELUARD'IN PORTRESİ (1929)

Kapak: Dali, çıplak, kurallı düzenli beş cismi seyrediyor, bunlar parçacıklarına ayrılmış ve ilerinden birden, Gala'nın yüzü tarafından kromozomlarına ayrıştırılmış halde, Leonardo'nun Leda'sı çıkıp gözüküyor.

Hakkımda yazsınlar

Katalonyalı bir noterin oğlu Dali. Ün kazandıktan sonra uçları sivrileltilip yukarı kaldırılmış bıyıkları ve tuhaf bakışlarıyla gazetelerin, daha sonra televizyonların aranan, ilgiyle izlenen bir motifi haline geldi. Bulvar gazetelerinde sık sık ondan bir şeyler bulmak mümkündü. "İstiyorum" diyordu, "hakkımda yazılar yazılması hoşuma gidiyor. Ne kadar uzun yazarlarsa o kadar iyi."

Nasıl olsa ölecek...

80 yaşındaki ressamın özel sekreterlerinden Descharnes, Dali'nin yattığı hastanenin kapısından çıkarken ufak tefek, yaşlı bir adamın saldırısına uğradı. Yaşlı adam Descharnes'in girtlağına sarılacaktı neredeyse. "Saldırgan", Salvador Dali'nin 30 yıllık arkadaşı, Fransız yayımcı Pierre Argillet'ti. Descharnes'in "Dali'nin ölümü" olayının gizli ayrıntılarını içeren bir röportaj için Fransız Paris Match dergisiyle 10 bin dolara anlaştığı söyleniyordu; saldırı nedeni de buydu. Yayımcı Argillet, 30 yıllık dostu için böyle ölüm garantisi verilip üstüne de para alınmasına fena halde öfkelenmişti.

...noya - ...lgınlık ...nomenleri

...Parisli gerçeküstücü yol arkaları tarafından dışlanmadan önce ...eleştirilmişti. Onlarla polemik...girmişti. Bir kadın ayakkabısı, ...verine de bir bardak süt çizdi...e Aragon ona, "Süt" demişti. ...lerin çocuklarına aittir". Dali, ...e "grup disiplini" gibi bir şey ...a kendinden fedakârlık yap...ı. Üstelik öfkeleniyordu da. ...at doktrincileri" ve "politik ...acalar"a veryansın ediyor, "Be...dalasizmin onların romantizen çok daha gerçekütücü ve ...n gerici gelenekçiliğim onların ...sız kalmış devrimlerinden çok ...yıkıcı" diyordu. Gerçeküstücü...

Ortodoks öğretisine göre "saf ...l otomatik süreç" belirleyici ol...şiirler, resimler, akli denetim...eçmeksizin bilinçten akmalıy...ali buna karşı kendi "paranoeleştirel eylemliliği"ni ortaya ...yor, buna, "Çılgınlık fenomen...a eleştirel anlamlı bir bileşimini ...nanın kendiliğinden yöntemi" ...du.

Saf, doğrudan, mistik para sevgisi

Lüks otellerde, villalarda sürdürülecek bir hayat için para, para için de yetenek gerekliydi. Dali, "Para peşinde koşanlar yeteneksiz insanlardır" diyordu. "Yetenekli insanlara para zaten akar." "Paraya karşı duyulan saf, doğrudan, mistik, grotesk sevgi," Dali'yi birtakım kalitesiz kitlesel ürünler vermeye sevketti. Tabii Dali tarafından yapılıp yapılmadığı belli olmayan bir dolu resim, grafik ve benzeri "eşya," merakli piyasalarını doldurmaya başladı. Yalnız ilginç olan, büyük ressamın bu sahteçilik faaliyetiyle ilişkisi. Çok kişi, Dali'nin çok para kazandıran taklitçiliğe ya ses çıkarmadığı ya da bu işten pay aldığı görüşünde. Geçen yıl genç bir İspanyol ressamı, Dali'nin eşinden aldığı siparişle tam 40 tane "Dali tablosu" imal ettiğini açıklamıştı. Bu karşasanın sonucu sadece Dali'nin zengin olmlasıyla sınırlı değil. Bugün ortalıkta dolaşan pek çok "Dali" imzalı eserin hakikisini sahtesinden ayırmak mümkün olamıyor.

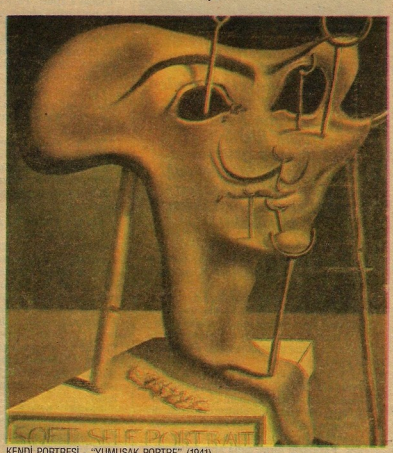

KENDİ PORTRESİ - "YUMUŞAK PORTRE" (1941)

Demokrasi - sakallı kadın

Yaşamı boyunca, kendine saray soytarısı muamelesi yaptı. Saray, bütün dünyaydı; belki de bu yüzden, politik ve cinsel tabularla alay etmeye bu kadar büyük bir istek duydu. Demokrasi konusunda ne düşünüyordu peki? "Demokratik adalet denen şey, sakallı bir kadın gibi hünsa"ydı Dali'ye göre. Bir vakitler gerçeküstücülük yolunda birlikte ilerlediği arkadaşı şair Aragon'un "teneke sosyalizmi" ile dalga geçti, gençlik arkadaşı Luis Bunuel'e "komünist" olduğu için küfretti. Ne Franco İspanya'sındaki zulümden büyük bir rahatsızlık duydu ne de İkinci Dünya Savaşı'ndaki katliamlardan. "Arkama dönüp bakmamı ve acıma duygusunun yarattığı tuzdan bir sütuna dönüşmemi engelleyen bencilliğim beni hiç bu kadar mutlu etmemişti" gibi sözler sarfetti. Franco için de "Ulusumuzun iki dahisinden biri" dedi. (Öbürü ressam Velazquez'di.)

Le Pen, anti-parlamenter hareketi canlandırmaya çalışıyor

Fransa'da aşırı sağın kanlı yükselişi

MEHMET ALTAN

10 kasım günü Epone'da, 12 kasım günü de Chateaubriant'da üç Türk işçisinin öldürülmesiyle, Fransız aşırı sağının ırkçı ve faşist teorilerinin nasıl kanlı sonuçlara yol açabileceği çok belirgin bir şekilde gözler önüne seriliverdi.

Fransa'daki aşırı sağın en belirgin temsilcisi durumunda bulunan **"Ulusal Cephe"** adlı partinin kanlı yükselişi, mart 1983 belediye seçimleri sırasında başladı. Yerel seçimler sırasında, yabancı göçmen işçilerin yoğun olduğu Paris'in 18. bölgesinden adaylığını koyan **"Ulusal Cephe"** lideri **Jean-Marie Le Pen**, oyların yüzde 11'ini almayı başararak Belediye Meclisi'ne seçildi. Bunu, Parti Genel Sekreteri'nin yinelenen Dreux Belediye seçimlerinde, oyların yüzde 17'sini alarak Belediye Başkan Yardımcılığı'na atanması izledi.

Eylül 1983 Dreux seçimlerinden sonra, Jean-Marie Le Pen'in milletvekili ara seçimlerinde Morhiban'da aday olduğu gözlendi. Ulusal Cephe, yabancı işçilerin ve güvensizliğin pek bulunmadığı bu yörede de oyların yüzde 12.02'sini topladı. Aşırı sağın yükselişi başlamıştı.

Nitekim geçtiğimiz haziran ayında, **"Ulusal Cephe"** Avrupa Parlamentosu seçimlerinde, Fransız Komünist Partisi kadar (yüzde 11) oy alarak **"ulusal"** bir kimlik kazandı. O tarihten bugüne kadar, ırkçılığın el kapılarında ekmek arayan üç Türk işçisinin canına kıymaya varacak bir düzeye erişmesinde, aşırı sağa göz yuman **"geleneksel sağ"**ın da büyük ölçüde olumsuz rolü oldu.

Aşırı sağın tarihi dayanağı

Fransa'daki yabancıların, özellikle de Türklerin başına bela olmaya başlayan Fransız aşırı sağının eski bir geçmişi var. Kimi tarihçiler, aşırı sağın temelinde, otoriter, hiyerarşi tutkunu, disiplin yanlısı, birey-ciliğe, demokrasiye ve cumhuriyete karşı nitelikleri olan **"Bonapartizmin"** olduğunu savunuyorlar. Ancak herkesin fikir birliği ettiği, ilk faşist hareket, 1899 yılında yayınlanmaya başlayan **"Action Française"** ile ortaya çıkıyor. Derginin yazarları arasında ateşli yazılarıyla **Alphonse Daudet**'nin oğlu **Leon Daudet** de yer alıyor.

Küçük grupçuklar halinde varlığını sürdüren ırkçı ve faşist hareket, İkinci Dünya Savaşı'na kadar ciddi bir varlık gösteremiyor. İkinci Dünya Savaşıyla birlikte, Fransa'nın Almanlar tarafından işgal edilmesiyle ırkçılara, faşistlere gün doğuyor. İşgal edilmeyen bölgelerde hüküm süren Vichy hükümeti de Nazilere yakın duruyor.

Fransa'nın kurtuluşu ile birlikte işbirlikçi, ırkçı faşistler 1956 yılına kadar **"uzun bir kış uykusuna"** yatıyorlar.

Sol, iktidara; aşırı sağ, sahneye

1956 yılında, **Guy Mollet** başkanlığında sol kısa bir süre için iktidara geldiğinde, Fransa gene şimdi olduğu gibi bir kriz döneminde bulunuyor. Zaten diğer yerlerde olduğu gibi, Fransa'da da krizi solun iktidara gelmesi, solun iktidara gelmesini de aşırı sağın sahnede gözükmesi izliyor. 1954 yılında, **Pierre Poujade** tarafından kurulan **"Esnaf ve Sanatkârlar Koruma Birliği (UDCA)"** adlı parti, parlamentoda grup kurmayı başarıyor. Anti-parlamenter, ırkçı **"Poujadist"** hareketin en genç milletvekili

Sosyalistlerin başarısızlığı, bunalan topluma kolaycı çözümler öneren aşırı sağa imkân açtı. Seçim kazanma dışında hiçbir şeyi düşünmeyen geleneksel - kitlesel sağ da aşırı sağı dışlamayınca faşistler-ırkçılar marjinallikten kurtuldu.

de, bugün şimdi yeniden bu akımı hortlatmaya çalışan **"Ulusal Cephe"** lideri **Jean-Marie Le Pen**.

Küçük esnaf ve sanatkârlara dayanmaya çalışan **"Poujadist"** hareketinin 1958 yılından sonra siyasal sahneden çekilmesiyle, Fransız aşırı sağı birkaç kişilik iz dışında, Mitterrand dönemine kadar ortalardan siliniyor.

1974 yılındaki dünya ekonomik krizi, Fransa'da sosyalistleri iktidara getiriyor. Ancak sosyal demokrasinin ekonomik krize karşı etkili reçeteler oluşturamaması, diğer yerlerde olduğu gibi, Fransa'da da sosyalistlerin başarısız kalmalarına sebep oluyor. Farkların biraz daha artmasına yardımcı oluyor. Zaten köylülüğün ağır bastığı Fransız taşrası ile şehirlerdeki orta sınıfın bir kesimi, işsizlik ve işsizliğin bir fonksiyonu olan güvensizlik ortamı karşısında, idamdan ve kürek cezasından yana, cazip gelen kolaycı çözümler öneren, her şeyi çekinmeden eleştiren ve suçlayan aşırı sağı cazip buluyor.

Durumu sezinleyen **"Ulusal Cephe"** lideri Le Pen de, anti-parlamenter, milliyetçi, Avrupa karşıtı 27 yıllık Poujadist hareketi canlandırmaya çalışıyor. **"Esnaf ve sanatkârlara"** ayrıcalıklar tanıyacağını, parlamentoyu işe yaramaz bulduğunu, vergi sistemini A'dan Z'ye değiştireceğini, iktidara gelir gelmez vergileri kaldıracağını, çok fazla memur olduğunu, bunun da bürokrasinin hızını kestiğini söyleyerek Neo-Poujadist akım için çaba sarfediyor. Tabii Monsieur Le Pen'in, ölüm cezasından yana olduğunu, kimi hükümlüleri Kerguelen Adaları'na sürmekten bahsettiğini, kürek cezasını yeniden konulmasını istediğini söylemeye gerek yok. Yabancı işçiler için ne düşündüğü ise ortada.

Sağ tavır koymuyor, sol etkisiz

Ekonomik krizin bunaltığı insanlar, işsizlik ve güvensizlik gibi kimi güncel yaşamın sıkıntılarını başarıyla vurgulayan, kolaycı ve toptancı çözümler öneren aşırı sağdan medet umuyor.

Fransa'da, 1986 yılında yapılacak genel seçimleri kazanmaktan başka bir şey düşünmeyen geleneksel sağın da, oy hesapları nedeniyle, **"Ulusal Cephe"**yi ve liderini kesinkes dışlayamaması, faşist ve ırkçı hareketi marjinallikten kurtarıyor.

Nitekim, 6 kasım günü bir basın toplantısı düzenleyen ana muhalefet partisi lideri **Jacques Chirac**'ın, yabancılar konusunda, Le Pen'in görüşlerine yakın tavır takınması, buna iyi bir örnek. Chirac'dan başka, **"geleneksel sağın"** başkanlık için yarışan iki ağır topu durumundaki **Raymond Barre** ve **Valery Giscard d'Estaing** de, Le Pen'in oylarına ihtiyaç duyabilecekleri hesabı içinde, kesin tavır almıyorlar.

Geleneksel sağın kesin tavır almaması, **"Ulusal Cephe"** Partisi'nin kanlı sonuçları potansiyel olarak barındıran görüşlerini **"umuru adiyeden"** bir hale getiriyor. Ayrıca, sol iktidara karşı yeterli muhalefetin yapılmadığına inanan bir kesim, geleneksel sağ seçmen de, aşırı sağı daha etkili bulmaya başlıyor.

Fransa'da iktidarda bulunan sosyal demokrat sol, ekonomik krize çare bulamadığından, düşünce planında aşırı sağı etkisiz kılamıyor.

Solun, idam cezasının kaldırılması, emekliilik yaşının düşürülmesi, çalışma saatlerinin azaltılması gibi sosyal içerikli kararları, ekonomik başarılarla desteklenmediği için yankısız kalıyor. Hatta bazen yadırganıyor.

Örneğin Fransa'da güvensizlik ortamının **"idam cezasının yeniden yürürlüğe konması ile"** azalacağını iddia eden sağa karşı sol, çözümün ekonomik olduğunu, devletin cani durumuna düşemeyeceğini ileri sürüyor. Ancak bu görüşler, **"asalım"** diyen halka pek yatkın gelmiyor.

Aynı şekilde, Fransa'nın büyüme dönemlerinde büyük kahır çekmiş olan yabancı işçilerin kapı dışarı edilmesinin **"insani"** olamayacağını belirten sola karşı, sağ **"Yabancılar dışarı"** sloganına sarılıyor. Ne gariptir ki, bu slogan da, solun insani formüllerinden daha çok yandaş buluyor.

Bütün bunlar bize, **"pastayı büyütemeyen"** veya **"mevcudu daha adil dağıtamayan"** bir solun nasıl işlevsiz ve etkisiz kaldığını daha iyi gösteriyor.

Fransa'da bir göçme

Akka Gazi, adının Türkiye'de bile duyulmasını sağlayan ününü, Fransız arabası Citroen'in üretildiği fabrikada düzenlediği bir grev sonucu edindi. Faslı bir göçmen işçi Akka Gazi. 12 yıldır Fransa'da çalışıyor, iki yıldır komünist eğilimli sendika CGT'nin Citroen'deki lideri. Son olarak Fas parlamentosuna da seçilen Gazi, ekim ayında Citroen fabrikasında yapılan bir grev sırasında saldırıya uğradı. Fabrikaya girişleri önlenen grevci işçilerin önünde demir parmaklıklardan atlarken güvenlik görevlileri tarafından dövülen ve yaralanan Gazi ile **Le Nouvel Observateur** Dergisinin yaptığı bir söyleşiyi aktarıyoruz:

— Fas'ta doğdunuz ve 1972 'de Fransa'ya geldiniz. Önce küçük kentlerde bir süre çalıştıktan sonra Paris'e yerleştiniz. Paris nasıl bir maceraydı?

GAZİ — 1976'da evlendiğimizde Brest'ten Paris'e geldik, önce kuzenimin evinde kaldık. 2 hafta sonra Aubervilliers'de bir daire, Citroen'de de iş buldum.

— Peki Citroen'de iş bulmanız kolay oldu mu?

GAZİ — Citroen'de iş bulmak zor, ancak ben pek zorlanmadım. Şans yardım etti, tam işçiye ihtiyaçları olduğu anda geldim. Tunuslu bir Yahudi olduğunu sandığım, Arapça konuşan bir yetkilinin önünde tam 40 tane başvuran kişi vardı. Yetkili kişi bize şöyle bir baktı. Bana **"Gel ba-**

Citroen'de bir gün tercüman bana, "Televizyonda haberleri izliyor musun, Fransa'nın Başbakanı kim?" gibi sorular sordu ve cevaplarını aldı. Sonra, "Peki Fransa'daki siyasi partilerin adını biliyor musun?" dedi. Cevabım, "Hayır"dı. Bunun üzerine, "Citroen'de çalışma şansına sahip olmuş bir kişi ne partileri ne de sendikaları tanımalıdır" dedi.

kalım sen mutlaka Berberisindir" dedi. Ben de ona **"Evet"** diye cevap verdim. **"Bize yetiştirilmek üzere kalifiye adam lazım"** dedi. Çok kibar davrandı. Böylece 1976 ekim ayında Citroen'de ambar görevlisi olarak işe başladım.

— Peki iş güzel miydi?

GAZİ — Hayır, açıkça ifade ediyorum ki burası hapishane gibiydi.

— Biraz abartmıyor musun?

GAZİ — Hayır, sizi temin ediyorum ki, hiçbir abartma yapmıyorum. Fabrikada kendi aramızda konuşma hakkımız dahi yoktu, hatta iş aralarında bile. İlk gün bir tercüman bana, **"Televizyonda haberleri dinliyor musun"**, **"Fransa'nın Başbakanı kim?"** gibi sorular sorup cevaplarını aldıktan sonra, **"Peki Fransa'daki siyasi partilerin adını biliyor musun?"** dedi. Ben de ona **"Hayır"** dedim. Bu doğruydu, gerçekten de bilmiyordum. Bunun üzerine bana, **"Citroen'de çalışma şansına sahip olmuş bir kişi ne partileri ne de sendikaları tanımalıdır, eğer insanın başında para kazanmak gibi bir derdi varsa, bunlarla uğraşmamalıdır"** dedi. Ona, **"Benim de istediğim zaten bu, ailemin geçimini sağlamak için buradayım"** dedim.

— İşyerinde, siz Kuzey Afrikalıların sayısı fazla mıydı?

GAZİ — Burada iş zincirinde Araplardan başka çalışan yoktu. Fransızlar ya ekip şefleri olarak, ya elektrikçi olarak ya da ta-

bir işçi lideri AKKA GAZİ

"Bizi dağlardan topladılar, anlaşmadan gönderemezler"

Bir gün beni CGT temsilcisiyle kantinde konuşurken gördüler. Ertesi gün beni el işi yapılan bir başka bölüme sürdüler. Bir sonraki sahan fabrikanın önünde CGT'nin propaganda otobüsünü gördüğüm zaman tereddütsüz içine girdim ve CGT'yi desteklemeye karar verdim.

mirci olarak çalışırlar. Tüm bunlardan başka, aramızda yönetimin ispiyonları da vardı. Eğer teneffüste ya da fabrika dışında kendi aramızda guruplaştığımız ve konuştuğumuz görülürse hemen terciman tarafından çağrılıyor ve hesap vermek zorunda kalıyorduk.

— Tüm bunlara nasıl dayanıyordunuz?

GAZİ — Dayanmak zorundaydım, çünkü artık dört çocuk sahibiydim. Cezayir'de satın aldığım bir evin faturaları vardı ve en önemlisi yaşamak zorundaydım. 1981 yılında 158 bin lira kazanıyordum, bunun yarı sıra ayda elime 230 bin lira geçiyordu. Karım dört çocukla ilgileniyordu, her ay 45 bin lirayı Cezayir'deki ev için ayırıyordu. Bunlara ilaveten bir de eski bir 504 (Peugot) almıştım ve onun borçlarını da ödemek zorundaydım.

1981'de Mitterrand'ın seçimleri kazanmasına sevindiniz mi?

GAZİ — Açık söylemek gerekirse **"Hayır"**. Çünkü politikadan bihaberdik. Fabrikadaki yetkili bize **"Eğer Mitterrand kazanırsa valizlerinizi toplamakta geciktemeyin"** diyordu.

— Peki buna inanan insanlar var mıydı?

GAZİ — Ben inanmıştım. Hiçbir şey bilmeyen bizlere durumun farkına varan Fransızlar gerçeği anlatsalardı, kimin haklı kimin haksız olduğunu anlardık. Herkes Marchais'nin bizi geri göndereceğinden emindi. Hatta bu nedenle bazı aileler toplanıp gittiler.

— Bu dönemde, yani 1981'de mi sendikacılığa başladınız?

GAZİ — Pek sayılmaz. Bu dönemde işveren sendikası CSL kartını vardı. Bu kartın başka bir adı da **"huzur kartı"**ydı.

— Peki bu huzur nasıl bozuldu da kendinizi hapishanede buldunuz?

GAZİ — Huzursuzluğun benim sayemde başlatıldığını söylemeyi sevmiyorum. Ancak işin gerçek yanı da bu denilebilir. Çünkü bu hamleyi yapan bendim. 1982'de fabrikada CGT'nin Genel İşçi Konfederasyonu'nun temsilcisi Oufkir ile tanıştık. Genellikle sendikacılığı işin içine sokmadan dostça sohbetler ediyorduk. Bir sabah terciman bizi kafeteryada birlikte gördü. Ertesi gün, işbaşı yapılırken denetimcilerden biri, **"Müfettiş seni görmek istiyor"** dedi. Neden olduğunu anlayamamıştım. İşe başladığımdan beri hiç devamsızlık yapmamıştım, fabrikayı hep en son terk edenler arasındaydım. Çünkü ertesi günkü işimi hazırlamayı seviyordum. Tüm bunların yanı sıra ustabaşımla da hiçbir anlaşmazlığım olmamıştı. O gün beni demir kaplama atölyesine verdiler. Burada lehim, döşeme gibi en ağır işler yapılıyordu. Açıkçası burası Citroen'de yaramazlık edenlerin cezalandırıldığı kısımdı. Buldog köpeği suratlı bir atölye şefi **"Demek Gazi sizsiniz, bundan böyle ambar görevlisi değilsiniz. Burada el işçisi olarak çalışacaksınız"** dedikten sonra eliyle bir el işçisini göstererek, **"Ne yazık ki bu senin şefin"** dedi.

— İş yerindeki bu değişikliğin Oufkir'le yaptığın konuşmaların bir sonucu olduğunu düşünmedin mi?

GAZİ — Bunun pek üzerinde durmadım. Ancak ertesi gün, fabrikanın önünde CGT'nin propaganda otobüsünü gördüğüm zaman hiç tereddüt etmeden onların yanına yürüdüm ve önümüzdeki ay yapılacak fabrika seçimlerinde CGT'yi desteklemeye karar verdim.

— Niçin, FO (İşçi Gücü) ya da CFDT (Fransız Demokratik İşçi Konfederasyonu) değil de CGT?

GAZİ — Çünkü iş yerindeki kontrolörler CGT hakkında binlerce kötü şey söylediler. Ben de yapılan haksızlıklara karşı kendimi koruyabileceğim tek yerin burası olduğuna karar verdim. CGT üyesi olduktan sonra yönetimin bana karşı tüm tavırları değişti, örneğin bana **"Bay Gazi"** diye hitap etmeye başladılar. Bir gün bir şef bana **"Yanlış yol seçtiniz Marchais'nin önerdikleri sizi çok daha fazla tatmin eder"** dedi. Ben de **"Bu beni ilgilendirir"** dedim. Seçim listesinden ismimi sildirmem için ellerinden gelen her şeyi yaptılar. Çekilmeyi kabul etseydim, fabrikadaki en imtiyazlı işçi olacaktım. Herkes bu olayları izliyordu, Cezayirli, Tunuslu ve hatta Fransız arkadaşlar beni desteklıyorlardı. Her olayda yönetime kafa tutuyordum.

Yönetimin tavrı değişti

— Seçimleri kazandın mı?

GAZİ — Evet, çünkü herhangi bir yolsuzluğun olmaması için elimizden geleni yaptık. CGT bizi Çalışma Bakanı'nın yardımcılarından **Jean Aurux**'a götürdü, onlar da yaptığımız görüşmeler sonucunda, seçimlerin yasal olması için sıkı tedbirler alacaklarını söylediler. İşte o zaman rahat nefes alabildik. Kazanma şansımız da büyüktü, çünkü tüm göçmenler bizi destekliyorlardı. Sonuç olarak ben sadece haksızlıklara karşı koydum, benden bir lider yaratansa arkadaşlarımdır. İşçiler örgütlenmeyi ciddiye alınca yönetimin tavrı da birden değişti ve her sabah işçilere selam vermeye ve daha kibar davranmaya başladılar. Ama bir gün Fransız bir şef bir Tunusluya **"pis mahlük"** deyince işler karıştı. İşçi makinesini durdurdu ve grev başladı. 15 dakika içinde üç bin işçi atölyede toplandı. Grev 5 hafta sürdü ve sonunda CGT, fabrikadaki örgütlenmesini %9'dan %58'e yükseltti. Citroen fabrikası çökmüştü. Karım beni televizyonda görünce çok korktu ve hatta bakamadı bile. Herkesin bizden bahsetmesi onu çok ürkütüyordu. Çocukları okula dahi göndermiyordu. Beni sessiz biri olarak tanıyan kuzenlerimse, televizyonda konuşanın gerçekten ben olup olmadığımı soruyorlardı.

— Şimdi niçin döğüşüyorsunuz?

GAZİ — Temel olarak, işten atılmaları engellemeyi hedefliyoruz. 1984 mayıs ayında bu nedenle 10 günlük bir grev yaptık ve fabrikayı işgal ettik.

— Son mayıs grevine kim karar verdi?

GAZİ — Ben karar verdim.

— Sadece sen mi?

GAZİ — Evet sadece ben.

— Peki bu grevden bir şeyler elde ettiniz mi?

GAZİ — Evet, bize işten atmaların azaltılacağına dair söz verdiler. Ama hükümet verdiği söze ihanet etti.

— Eğer, fabrikanın yönetimi, PSA yönetimi, Fransız otomobil sanayii için bu işten çıkarmaların gerekli olduğu kararına varırsa ve eğer burada haklıysa, niçin mücadele edeceksiniz?

GAZİ — Bu karara varırlarsa yanlış yaparlar, çünkü bu Citroen markasını ortadan kaldırmaya kadar gider.

Müessese kötü yönetiliyor

— Peki sen bir ambar görevlisi olarak kendini yüksek dereceli mühendisler, ekonomistler tarafından alınan kararları eleştirecek düzeyde mi görüyorsun?

GAZİ — Eğer Citroen'in ekonomik sorunları varsa bu, müessesenin kötü yönetildiğini gösterir.

— Peki bu konuda eleştiri yapabilecek kadar bilgili misiniz?

GAZİ — Ben fabrikanın geleceğini tartmak zorundayım. Günün birinde Citroen'in başkanı sendikaları ve Cezayirlileri işten atmak istiyebilir, ki bunu bana bizzat belirtti, **"Bir çok Cezayirlinin işine son vermek isterdim"** dedi.

— Bunu isteyen tek Fransız o değil. Bunu isteyen birçok Fransız var. Şimdi Fransa'daki bir numaralı Cezayirliye soruyorum: Eğer halkın bir bölümü sizin geri dönüşünüzden mutluluk duyacaksa, artık sizin de geri dönmeyi düşünme zamanınız değil mi?

GAZİ — Evet burası bizim ülkemiz değil. Ama eğer Fransızlar bizi burada istemiyorlarsa biz de onlara, **"Bir zamanlar göçmenleri dağlardan güçlü kaslarına bakarak seçip topladınız. Şimdi bu insanlar yıprandılar, yaşlandılar ve hastalar. Tüm bunların karşılığının ne olacağını konuşalım, adil bir anlaşma yapalım ve biz de çekip gidelim"** deriz.

Fransızlar beceremez

— Ama seni buraya getirmek için dağlardan toplamadılar, sen kendi özgür seçiminle geldin.

GAZİ — Evet ben kendi özgür seçimimle geldim ama bir çok arkadaşımı tıpkı keçiler gibi dağlardan topladılar, tabii önce sağlıklı olduklarından emin olmak için güzel bir doktor muayenesinden geçirdiler.

— Bu sırada Japonlar işin içine girdiler ve endüstrideki savaşı kazandılar. Eğer şimdi Fransızlar vaktiyle yaptıklarının bir hata olduğunu anlamışlar ve az işçi çok makineyle çalışmaya karar vermişlerse o zaman belki de bu kararı verecek kişi siz değil onlar.

GAZİ — Bir Fransızı üretim bandı başında düşünmek çok zor, iki üç sene işsiz dolaşıyorlar sonra iş buldukları zaman, yarım günün sonunda yorgunluktan çöküyorlar. Fransızlar hiçbir zaman Japonların yaptıklarını yapamazlar, çünkü onlar tatili ve özgürlüğü severler, bence haklılar. Eğer imkânım olsa ben de onlar gibi yapardım. Ama karşımızda hapishane gibi bir fabrika var bize de buraya girip çalışmaktan başka yapılacak bir iş kalmıyor.

GAZİ — 4 çocuğum var ve onlara bakmak zorundayım.

Galbraith'e göre, Mitterrand'ın ekonomik politikası başarılı

Galbraith: "Monetarizm yüzünden ABD ekonomisi başladığı yere dönecek"

— Amerikalı bir iktisatçı olarak, Fransa'nın 1981 yılından beri uyguladığı ekonomi politikası hakkında ne düşünüyorsunuz?

GALBRAITH — Eğer Fransa'da olsaydım, kesinlikle Mitterrand'ı destekledim. Çünkü uyguladığı ekonomi politikası çok modern. Firma ve sendikalarla yürüttüğü ücret pazarlığı aracılığıyla ücret artışlarını fiyat artışlarına uydurmaya çalışıyor. Bu çözümü ben ABD'de uygulanana tercih ediyorum. ABD'de hem fiyatların hem de ücretlerin artış hızı sınırlandırılarak durgunluk pekiştiriliyor. Fransız çözümü doğru olduğu kadar etkin de...

— Ancak ABD ekonomisi durgunluktan çıkıyor gibi. Ne dersiniz?

GALBRAITH — Öyle Ama monetarizme olan bağlılıkları nedeniyle yeniden enflasyona itiliyorlar. Belki durgunluktan kurtulacaklar, ama yine başladıkları noktaya dönecekler.

— Eğer fiyatlar ABD'de yeniden tırmanma eğilimine girerse, Fransa ve diğer Avrupa ülkelerinde de aynı gelişme ortaya çıkmaz mı? Yani ABD enflasyonu ihraç etmeye çalışmaz mı?

GALBRAITH — Pek o kadar değil. Bence, ABD enflasyonu değil, bunalımı, durgunluğu ihraç edecek demek daha doğru olur. ABD'de fiyatlar artmaya başlarsa, bunun Fransa üzerindeki etkisi çok önemsiz olur.

— Fransa bundan hiç etkilenmeyecek mi yani?

GALBRAITH — Bugün hiçbir ülke kendi içine kapalı yaşamıyor. Her ülkenin ciddi sorunları var. Fransa, doğru politika uygulasa bile, bu, tek başına yeterli olmaz sanıyorum: Çünkü Fransa'nın ekonomi politikasının önemli bölümü Elysee yerine Washington'da belirleniyor. Bu, Fransa'nın hem şansı ve hem de şanssızlığıdır.

— Reagan'ı sert bir dille eleştiriyorsunuz. Beyaz Saray sizce hangi "doğru" politikadan ilham almalı?

GALBRAITH — Öncelikle iyice artan bütçe açığını kapamak gerekiyor. Bunun için de askeri harcamalar azaltılmalı, vergiler arttırılmalı ve faiz oranları indirilmeli. Tabii, bu konuda **"Time Magazine"**in bütçe açığını nükleer savaş tehlikesiyle aynı potaya koyan yaklaşımı kadar ileri gitmemek gerekiyor. Bu biraz abartma olurdu...

— Doların önümüzdeki dönem inmesi durumunda, sermaye Japon Yeni ve Alman Markına yönelecektir. Bu Fransız Frangını zor durumda bırakmaz mı?

GALBRAITH — Fransız kötümserliğinin bir örneği daha! Bu sizde doğuştan var galiba. Dolar zayıflarsa, frank güçlenir. Neden olmasın? Sizin de bildiğiniz gibi, Fransa son 25 yıl içinde bir felaketten diğerine dünyada görülmemiş bir yaşam düzeyine ulaşarak geçti. Ama dünyada hiçbir ülke yoktur ki, sizin kadar felaketçilik oynasın, kötümser olsun...

— Fransızlar kötümserlik oyunu mu oynuyorlar? Yoksa gerçekten kötümserler mi?

GALBRAITH — Bir Fransızın gerçekten kötümser olup olmadığını anlamak kolay değildir tabii.

— Reagan yeniden seçilirse, iyimserliğiniz biraz olsun sarsılmaz mı?

GALBRAITH — O kadar değil. Orta sınıfların egemenliğinde olan zengin bir ülkede, tutuculuğa gözlüm fazladır. Bu anlamda, ABD'deki ilerici siyasal kişilikler, insanlara daha fazla rahat önerecek, yeniden dağıtımı ve sosyal güvenliği ön plana

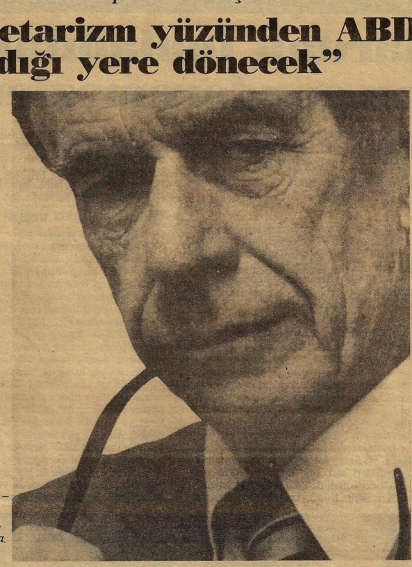

Galbraith – "ABD'ye teknoloji, Avrupa'ya sanat"

çıkararak, kendi kuyularını kazdılar. Buna karşın Reagan yönetimi ne yaptı? Siyahları din ve siyaset alanında savaşmaya itti ve birçok belediye başkanlığını siyahlar kazandı. Kadınları ilk kez kocalarından farklı partiye oy atmaları için ikna etti. Sendikaları Demokrat Parti'ye yaklaştırdı. Yalnız bir sonucu dikkate almadı. İnsanlar artık bir nükleer savaş tehlikesinin ne anlama geldiğinin farkındalar. Bu nedenle Reagan'ın işi kolay değil.

— 20 yıl önce yayımlanan "İstenmeyen Barış" adlı bir esere önsöz yazmıştınız. Bu eserin yazarı, ekonomiyi düzeltmek için savaşın gerekli olduğunu öne sürmüştü. Bu düşünce sizce doğru mu?

GALBRAITH — O gerçekten bir şakaydı. Yazarın adını bile unuttum.

— Ama o zaman, vardığı sonuçlarla aynı düşüncedeydiniz.

GALBRAITH — Bir savaş olasılığı o günkü boyutu geçti. O zaman, askeri harcamaların artmayacağına inanılıyordu. Oysa öyle olmadı. Günümüzde, askeri harcamalar sivil harcamalarla adeta yarış halinde. Alman ve Japon ekonomilerinin neden bu kadar sıhhatli olduğunu sanıyorsunuz? Sermayeleri sivil alanda yoğunlaşmış da ondan. Askeri üretim maliyetleri dikkate almaz. Bu da rekabet gücünü tehlikeye sokan bir maliyet alışkanlığı yaratıyor. Askeri harcamalar belki her şeydir ama ekonominin dışında.

— Yeniden Avrupa'ya dönelim, Avrupa'nın Amerikan ve Japon teknolojisi karşısında rekabet gücü var mı?

GALBRAITH — Tabii ki var, Avrupalı bilim adamları ve mühendisler her zaman ön sırada yer aldılar. Avrupa bu konumunu korumak durumundadır. Bir tek şartla: Ülkelerin işbirliği. Ancak bu teknoloji tartışmaları esas Avrupa gerçeğini saklıyor bana kalırsa. Avrupa'nın sanatsal ve çekici ürünler tasarlamada üstünlüğü vardır. **"Geleceğin temeli, her zaman Silicon Valey'de atılır"** büyülenmesinden kurtulmak ve gözönünde duran gerçeğe bakmak gerekiyor: Paris ve New York vitrinlerindeki hazır elbiselere, sinema ürünlerine, mülyonlarca plâğa bakın. Ekonominin geleceği yaratıcı, kültürel ve turistik alanlara da bağlıdır. Kimse unutmamalıdır ki, Fransa ve İtalya bugünkü yerlerini bu alanlarda en iyi biçimde var olmalarına borçludurlar. Avrupa'nın ürünleri en beğenilen ülkesi İtalya, bu başarısını, teknolojisi, sendikaları, patronları ve hükümetinden mi almıştır sanıyorsunuz? Hayır. İtalya kendisini dizaynda dünya klasmanının en önüne yerleştiren sanatsal geleneğine borçludur bunu.

— Avrupa yine de endişe dolu, kendi kendine sanayi dönüşümünü başarıp başaramayacağını soruyor durmadan. "Pasifik bölgesi"ndeki gelişmeden de tedirgin oluyor.

GALBRAITH — Avrupalıların diğerleri kadar akıllı olmamaları için bir neden göremiyorum. **"Pasifik bölgesi"**ne gelince. Bu tanımlama iki olguyu içeriyor: Gelenek-sel sanayilerin bazı Asya ülkelerine yönelmesi ve Japonya'nın sınai bir güç olarak ortaya çıkması. Avrupalıların kafasını her zaman meşgul etmiş bu değişimin korkulacak hiçbir yanı yoktur. Bir kez daha belirteyim, tam bir kötümserlik içindesiniz. İnanın, Avrupa'da iyimser kalarak aydın unvanını almak imkânsızdır.

— Avrupalının kafasını kendi korumacılık eğilimleri de meşgul ediyor. ABD'dekiler de tabii...

GALBRAITH — Bu kadar güçlü bir dolar varken ABD'ye ihracat yapabilmek çok zor olmasa gerek. Bugün Fransız şarabı ABD'de Kaliforniya şarabından daha ucuza gidiyor. Şovenizme düşmeden söyleyeyim, Kaliforniya şarabının üstünlüğü de yok. Bu, ABD'deki bir değişimin sonucu. Eskiden korumacılık vardı, ama şimdi buna izin yok. Çünkü ABD'nin de dış satışlara bağımlılığı var. Kaliforniya şarabını koruyarak Avrupa'ya soya satmak mümkün değildir. **"Korumacılığa son"** kararını alanlar çokuluslu şirketlerdir. Avrupa'yla var olan çelik ve tekstil tartışmalarını bu gelişmeye aykırı olgulardır.

Aynı şeyin AET için de geçerli olduğunu sanıyorum. Her ne kadar ülkeler bazı ürünler için çatışsoylarsa da, aklıdan çıkartmamak gerekir ki, Ortak Pazar Adam Smith'i okumuş başkanlar tarafından değil, çokuluslular tarafından kurulmuştur.

— Bir endişe verici sorun daha! Azgelişmiş ülkelerin dev borçları dünya mali sistemi için bir tehdit oluşturmuyor mu?

GALBRAITH — Bu beni fazla kaygılandırmıyor. Uluslararası bankaların bu sorunu çözme biçimleri tam bir başarıdır. Bankalar önce **"borçları arattılar"** sonra onları **"ertelediler"**, daha sonra **"soruna en yakın"** olanları ayırdılar, şimdi de **"süpheli alacaklar"**dan söz ediyorlar. Kötü borç verdiğini kabul etmek istemeyen bir alacaklıyla, ödeyemeyeceğini kabullenmek istemeyen bir borçlu arasındaki suç ortaklığı bu. IMF sayesinde de bu ortaklık daha uzun süre devam edebilir.

— Bir zamanlar İlinjistan'da büyükelçilik yaptınız. Azgelişmişlik konusundaki düşüncelerinizde değişme oldu mu?

GALBRAITH — Var olan durum, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'yle SSCB'nin yeni ülkelere yatırım yapmama kararlarından çıktı. Yatırımla, sadece sınai ya da teknolojik yatırımı kastetmiyorum. Nedense ABD'nin bir yüzyıl önceki gelişmesinin günlük bir eğitim sistemine bağlı olduğu unutulur. Sorunla kütürel yoksunluk açısından yaklaşmak gerekir. Fransa'nın bu açıdan bir sorunu yok.

Yeni Sanayi Devleti'nin teorisyeni, Kennedy'nin danışmanı, bir ara da Hindistan Büyükelçisi John K.Galbraith, bir zamanlar Reagan'la birlikte "Demokratik Amerikalılar Hareketi"ni kurmuştu. Şimdi ise Başkan Reagan en çok eleştirdiği kişilerin başında yer alıyor. Fransız Les Nouvelles dergisi muhabirinin sorularını ABD seçimlerinden oldukça önce yanıtlayan Galbraith, Reagan'ın seçilmesinin bu kez daha zor olacağı görüşündeydi. Ancak seçimler Galbraith'i yanılttı. Galbraith, söyleşide, dünya ekonomisi, Avrupa ve Fransa konusunda oldukça iyimser bir görüşe sahip. Ancak Avrupa için bu derece iyimser konuşsa da ulusiararası işbölümünde bu bölgeye ayırdığı yer ilginç. "Teknoloji ABD'nin işidir. Ama sizde de sanat ve turizm var ya" demeye getiriyor ünlü iktisatçı.

Monetarizmin babası azgelişmiş ülkelerde adı en çok geçen iktisatçı, Nobel ödüllü Milton Friedman, ABD'deki iktisat politikasını da etkileyenlerden biri. Friedman, Başkan Reagan'ın düzenli olarak görüşlerine başvurduğu küçük bir iktasatçı grubu içinde yer alıyor. L'Express muhabiriyle yaptığı söyleşide Friedman, basit ve mekanik mantığıyla dikkat çekiyor. "Son 1 yıldır faiz oranları düştü, dolar ise yükseldi. O zaman doların faiz oranlarıyla bağı yoktur" diyebilecek derecede mekanik ve olgusal bir yaklaşım. Ancak, bu basitlik Friedman'ı anlayışlılık bakımından oldukça avantajlı kılıyor. Friedman'ın diğer bir avantajı da "yanıldım" diyebilmesi.

İktisat dünyasının iki ünlü ismine savundukları görüşlerin konusunu uygun şekilde, "karşılıklı" olarak yer veriyoruz.

Derleyen, Murat Köprü

Monetarizmin babası Milton Friedman: "Doların gücünü küçümsemişim"

"Canlanma bu kez daha kalıcı, ama sonunda yine durgunluk var"

— Reagan yönetiminin iktisadi uygulaması konusundaki görüşlerinizi özetleyebilir misiniz?

FRIEDMAN — Sınırlı bir başarı diyebilirim. Vergiler düşürüldü, ama yeterli derecede değil. Kamu harcamaları yoğunlaştırıldı, ama azaltılmadı. Bir efsaneyi yıkabilmek için daha da ileri gitmek gerekir. Çok önemli bir noktanın altını çizmek istiyorum. Düşünülenin aksine, son 4 yılda yapılan harcamaların yalnızca üçte biri askeri çabadan kaynaklanmıştır. Üçte ikisi, 70'li yıllarda uygulamaya konan programların uzantısıdır. Yani, Reagan döneminde hiçbir önemli sivil harcama programı yürürlüğü konmadı. Bu ölçülülük meyvelerini önümüzdeki yıllarda verecektir.

Şunu da eklemeliyim ki, demokrasi içinde, bir yanda yönetimin uygulaması, diğer yanda iktisadi ajanların davranışlarıyla düşünceleri vardır ve bunlar birincisinden daha önemlidir. Yani önemli olan halktır. Reagan şimdi söylediğini 20 yıl önce de söylüyordu. Ama bugün insanlar onun söylediğini duymak istiyor. Temel değişim budur: Değişen Amerikan halkıdır.

— Ekonomi iki yıldır şaşırtıcı bir kalkışa geçti. Ama bunun alabora olabileceği endişesini taşımıyor musunuz?

FRIEDMAN — Bir süreden beri iktisadi çevrimin genişleme evresindeyiz. Açıktır ki, genişlemenin şimdiki hızı sürekli olamaz. Bir gün gelecek, yeniden yavaşlama ya da durgunluk dönemine girilecektir. Bu yüzyıllardır böyle olmuştur. Ama bugün kü canlanmanın cesaret verici bazı işaretleri var. Yatırımlardaki canlanma daha önceki genişleme evrelerine oranla çok daha çarpıcı. Kısa vadede hızlı bir canlanma hareketinin orta vadede kalıcı bir yayılmaya yol açacağını sanıyorum. Ayrıca, enflasyonunun denetim altında olması geleceğe güveni yavaş yavaş arttıracaktır.

— Bununla birlikte, çok kısa bir süre önce, para politikasındaki gevşemenin yeniden enflasyonist patlamaya yol açacağı endişesinde olduğunuzu söylemiştiniz...

FRIEDMAN — Yanıldım. Doların gücünü dikkate almamış daha doğrusu küçümsemiştim. Paramızın değerinin yüksek olması ithalatımızı daha ucuz kılıyor. Bu da fiyatların düşmesine neden oluyor. Öte yandan ithalat ülke çapında artan bir rekabet ortamı yaratıyor. Böylece fiyatlar daha da düşüyor.

— Yine de para politikasının daha etkin uygulanması gerektiğini düşünüyor musunuz?

FRIEDMAN — Hiç şüphesiz evet. Para artışını önlemek için basit ve mekanik bazı kurallara uymak yeterli olacaktır. Ben de dahil birçok iktisatçı bunları açıkladık.

— Doların şaşırtıcı gücünü nasıl açıklıyorsunuz?

FRIEDMAN — Amerika, tarihin hiçbir döneminde bugünkü kadar sığınak olarak görülmemişti. Avrupa'da siz de bilirsiniz, milliletiştirme tehlikesi her zaman kafaları kurcalamıştır. Bundan söz edilmese bile, döviz konrolleriyle karşı karşıya kalınıyor.

— Demek ki, size göre, doların tırmanışının faiz oranlarıyla bir ilgisi yok.

FRIEDMAN — Buna bir soruyla cevap vermek istiyorum. ABD'de faiz oranları son 1 yıldır arttı mı? Hayır. Peki dolar yükseldi mi? Evet. Sonuç bana çok açık görünüyor.

— Reel faiz oranları çok yüksek. Bu size bir tehlike oluşturmuyor mu?

FRIEDMAN — Hayır. Fiyat, talep fazlasıya ya da arz eksikse yükselir. Bu, çilek için doğru olduğu kadar faizler için de böyledir. İki yıllık deneyim de bunu gösteriyor: İnsanlar, borçlanmak istiyorlar ve bunu var olan fiyatlarla ödemeye hazırlar. Faiz oranlarının şimdiki düzeyi canlanmaya bir engel değil, onun sonucudur.

— Ama, ABD'deki yüksek faiz oranları diğer ülkeleri de faizleri arttırmaya zorlamıyor mu?

FRIEDMAN — Pek değil. Örneğin F.Almanya'da faizler oldukça düşük. Ayrıca, eğer faiz oranlarımız size çekici geliyorsa gelin burada yatırım yapın. Burada çok küçük tasarruflar bile ödüllendiriliyor. Sade insanlar da pay alabiliyorlar. Sizin sorununuz, hükümetin döviz kontrollarıyla sizi bundan yararlandırmaması. Öyleyse, kendi ülkenizde iyi bir yatırım görüntüsü ve güveni oluşturun.

— Sizin için faizler temel bir sorun değil; aynı şeyi bütçe açığı için de söyleyebilir misiniz?

FRIEDMAN — Evet. Öncelikle, bu sanıldığı gibi bir felaket değil. Federal bütçe bu yıl 170 milyar dolar düzeyinde açık verecek. Ancak tek tek devletlerin fazlaları giderek artıyor. Yaklaşık 50-100 milyar dolar arasında seyrediyor bu fazla. Yani, bir bütün olarak ele alırsak ekonomimizin büyüklüğüne oranla bütçe açığımız Avrupa ülkelerininki kadardır.

— Ancak ABD ekonomisinin büyüklüğü nedeniyle bu açık uluslararası para piyasalarında önemli bir gedik yaratmıyor mu?

FRIEDMAN — Avrupalı şöyle düşünür: "ABD'nin faiz oranları tüm dünyayı etkiler, çünkü uluslararası bir sermaye piyasası vardır." O halde bütçe açıklarını bu genel düzeyde ele almak gerekir, Fransa'nın bütçe açığını, İngiltere'nin, Almanya'nın ve diğerlerininkiyle toplayın. Amerika'nın açığına eşit bir gediğe ulaşırsınız. Peki ne istiyorsunuz? Vergileri arttırmamızı mı? Bu bütçe açığını azaltmaz. 30 yıldır bunun böyle olmadığı görülüyor. Yapılması gereken nedir o zaman? Harcamaları azaltmak. Mondale'iniz de bütçe açığını diline doladığı için size iyi geldi. Oysa tam bir Keynesçi olan Mondale, temelde açıktan yanadır. Peki şimdi neden karşı çıkıyor? Çünkü, açığın bu derece büyük olması yeni harcama yapmasına engel de ondan.

— Ama siz bütçe açığına karşı bir sürü yazı yazdınız. Denk bütçeyi öngören bir yasa değişikliğinden yana mısınız?

FRIEDMAN — Ben bütçe açığının bir vergileme biçimi olduğunu yazdım. Giderler gelirleri aştığı zaman ya borçla ya da yeni vergilerle kapatılır. Esas sorun kamu harcamalarının azaltılmasıdır. Demek ki hem bütçe denkliğini hem de harcamaları sınırlamayı öngören bir yasa değişikliğinden yanayım.

— Yeni Fransız Başbakanı Laurent Fabius, Avrupa'da Reagan politikasının bütünüyle taklit edilemeyeceği görüşünde. Eğer edilirse, Amerika'nın iyisi değil İngiltere'nin kötüsü oluruz diyor. Thatcher deneyimini nasıl yorumluyorsunuz?

FRIEDMAN — Doğrudur. Thatcher'ın deneyimi başarılı olmamıştır. Muhafazakârlar Amerika'daki Cumhuriyetçiler değildir. Bayan Thatcher muhafazakâr değil, liberaldir. O, **"Torry"** değil **"Whig"**dir. Doğrusu, Heath gibi **"Torry"** olanlar ona ihanet ediyorlar. Thatcher yalnız kalıyor ve daha da önemlisi temel bir yanlışlık yaptı. İktidara geldikten hemen sonra, gelir vergisi oranlarını indirdi, ama katma değer vergisini arttırdı. İktisadi bakımdan, önce harcamaları kısmak, sonra vergileri azaltmak gerekirdi. Bunun tehlikesi genellikle hep birinci aşamada kalınmasıdır. Reagan vergileri azaltmakla işe başladı ve bu bütçe açığını arttırdı. Şimdi, açığı azaltmak gerekiyor. Siyasi açıdan en doğru yol budur. Son olarak, İngiltere'nin nerede olduğunu iyi görmek lazımdır. Milliletiştirilmiş kuruluşlar eskiden olduğu gibi ekonomide hâlâ çok önemli bir paya sahiptir. Ulusal gelir içinde kamu harcamalarının payı için de aynı şey geçerli. Sendikalar dün olduğu gibi bugün de saldırgandırlar. Bütün bunlar değişmesi zor şeylerdir. Daha da önemlisi, bütün Avrupa ülkelerinde, çok sert bir ücret ve fiyat yapısı var. Bu da ekonomilerinizin uyumunu güçleştiriyor. Fiyatlarınız çoğunlukla denetim altında ve bu yüzden **"suni"**. Ücretlerin önemli bir bölümü merkezi pazarlıkla belirleniyor. Oysa, ücretler, gelişen sanayilerde artmalı, gerileyenlerde düşmeli.

Bizim de benzer sanayilerde aynı sorunumuz var. Örneğin, çelik sanayiinde, ücretler diğer sanayi kesimlerine göre ortalama yüzde 75 yüksek. Bu, çelik sanayii **"üç sektör"**ken anlaşılır bir durumdu. Bugün ise artık tam bir deliliktir. Yine de bizim ekonomimiz sizinkilerle karşılaştırılamayacak derecede esnektir. Fransa, bataga saplanmış. Avrupa batağa saplanmıştır. Bu durumdan ancak uyum yeteneklerinizi değiştirerek çıkabilirsiniz.

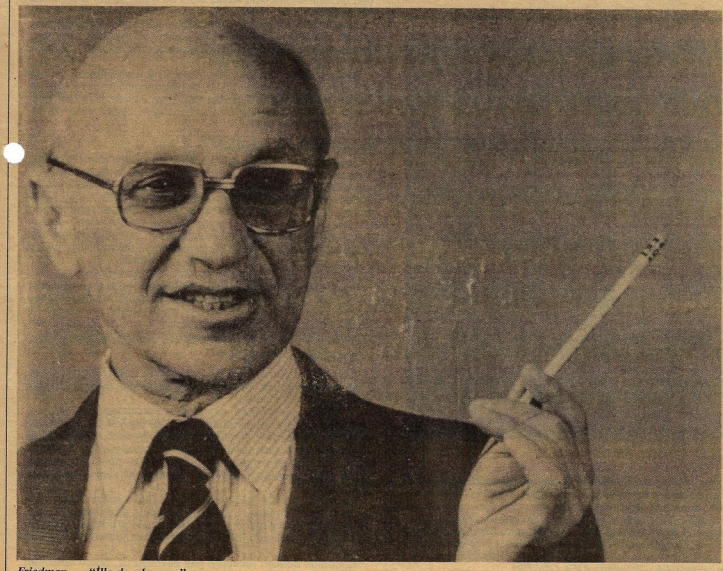

Friedman — "İlle de sıkı para"

eski-yeni çizgiler

Saul Steinberg

1914'te Romanya'da doğdu. Milano'da mimarlık okudu, 1941'de ABD'ye yerleşti ve Amerikan yurttaşı oldu. Fransa, Almanya ve Japonya'da İkinci Dünya Savaşı'na katıldı. Bu savaşlardan "Hepsi Çizgi İle" adlı bir albümde topladığı eserlerle döndü, albümü büyük ilgi uyandırdı. Eserleri ABD'de Modern Sanat Müzesi'ne kabul edildi. Acı mizahçılığı ve çizgi yeteneğiyle halkın sevgisini kazandı. Vogue, Harper's, Bazaar, Flair dergilerinde desenleri yayımlandı.

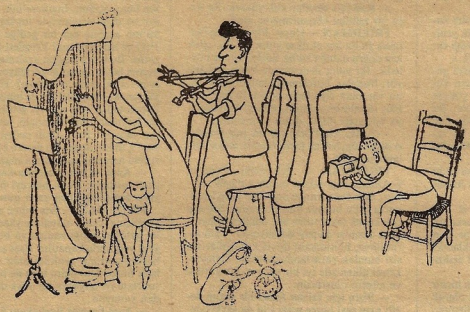

arşiv konuşuyor

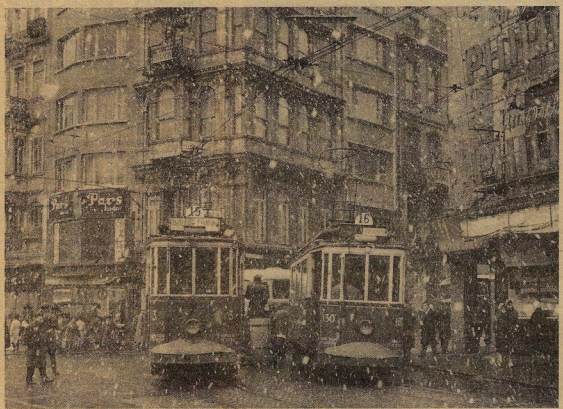

Bir zamanlar kartaldı

İstanbul'da ilk tramvay kuruluşu ve hatlarının inşa edilmesi işi, 3 Eylül 1863 tarihinde Abdülaziz tarafından Karapona adlı bir Belçikalıya verilmişti. 1871'de çalışmaya başlayan atlı tramvaylar, 14 şubat 1914'te Osmanlı Anonim Elektrik Şirketi'nin şehre elektrik vermesiyle 43 yıl çalıştıktan sonra tarihe karışmıştı. Cumhuriyetin ilanından sonra 17 Haziran 1923'te Cumhuriyet hükümetiyle anlaşma imzalayan şirket 1 Ocak 1939'da bütün tesisleriyle ve bedeli 13 senede ödenmek üzere millileştirildi ve altı ay sonra belediyeye devredildi. 90 sene İstanbullulara hizmet eden tramvaylar 12 Ağustos 1961'de İstanbul, 11 Kasım 1966'da da Anadolu yakasında düzenlenen törenlerle seferden kaldırıldı ve yerini troleybüslere bıraktı. Fotoğrafta, karlı bir havada Galatasaray'dan Taksim'e doğru giden tramvaylar. (Fotoğraf: ARA GÜLER)

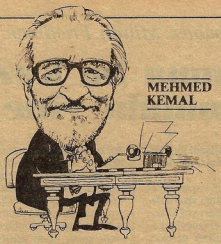

MEHMED KEMAL

Bütçe ekonominin aynası

Bir yerde okurken not etmişim. Anadolu hükümetinin ilk bütçesi 1920 yılında yapılmış, yılın bitimine ancak iki ay kala tamamlanabilmiş. Ülke on ay geçici bütçe ile yönetilmiş. Giderler 61 milyon lira, gelirler de yaklaşık 47 milyonmuş. Böyle olunca bütçe açığı 14 milyona yakındır. Bir Reşat altını 7-8 lira ediyor, kâğıt para.

Şimdi bütçeler trilyonları aşıyor. Sayılar çok kabarık ama içi biraz fos değil mi? Bizim bugünkü kâğıt parayla bir Reşat ne ediyor? Gazetede bakıyorum (kasım ayında) bir Reşat 32 bin liraya alınıyor, satılıyor. 7-8 lira nerde, 32 bin lira nerde? Var bu parayla gel oyna, git oyna!..

Düyunu Umumiye borçları ödenirken alacaklılar döviz yerine Türk parası isterlermiş. Bizim para, demek dövizden daha değerliymiş. Atatürk'ün de, İsmet Paşa'nın da para üstüne titrediklerini söyler maliyeciler. *"Aman parayla oynamayın!.."* derlermiş.

İmparatorluğun Maliye Nazırı Cavit Bey, 1917 bütçe konuşmasında şöyle diyor:

"Üç yıldan beri süren savaşın düyun olarak bize yüklediği 180 milyon liradır. Buna savaş öncesi 180 milyonu da eklerseniz Düyunu Umumiyenin toplamı 360 milyona çıkar. Yıllık taksitleri faizi ile birlikte (yüzde 6) 20 milyon lirayı aşar."

Para kaç kat düştü?

Birinci Dünya Savaşına altın para ligine borçla girmiştik, bir altın kâğıt para 7-8 lira olarak savaştan çıktık. Paramız buna göre 7, 8 kat düşmüştü. İkinci Dünya Savaşını kâğıt para ile karşıladık, bir altın on lira iken savaş sonu 30 liraya çıktı. Paramız kaç kat düştü?

Turgut Özal iktidarı bir yıl önce altını kâğıt para karşılığı kaçta almıştı, şimdi kaça çıkarmıştır? Bırakalım dövizi, paramız altın karşısında kaç kat küçülmüştür? Bu para operasyonlarının bedelini kimler ödemektedir göreceğiz.

Bugünkü bütçe komisyonda inceleniyor, genel kurula gelmek üzeredir. Bütçeyi *"samimi"* olarak hazırladığını söyleyen Maliye Bakanı ise kabinneden ayrılmış, parti içi muhalefet kanadına geçmiştir. Böyle bir bütçenin bırakın denkliğini, *"samimiyet"*ne nasıl inanılır, siz söyleyin!...

Diplomatlığa ne oldu?

Dışişleri görevlileri maaşlarını dolar üzerinden alıyorlar. Bunu Türk parasına vurduğunuz zaman ortaya çıkan sayılar öyle kabarık oluyor ki, okuyanların gözleri faltaşı gibi açılıyor. Oysa bu doların çok değerli oluşundan değil, bizim paramızın dolar karşısında her Allahın günü düşmesinden geliyor. Bir zamanlar en gözde meslekler sayılan diplomatlık gözden düşmüştür. Açılan sınavlara girenler azalıyor. Birkaç dil bilen yetenekli gençler hariciye koridorlarında yıllarca çürüyeceklerine, holdinglerin labirentlerinde turlamayı yeğliyorlar. Haksız sayılmazlar. Bu durumdan iki diplomat, *Haluk Bayülken* de, *Kâmran İnan* da yakınıyorlar.

Piyasadaki paraya (emisyona) bakılacak olursa trilyona yaklaşıyor. Hani parayı çekiyorlardı piyasadan, çekemiyorlar, yerinde tutabilseler başarı sayılacak. Bu yıl böyle gidiyor, gelecek yıl ne olacak? Bu görünen para, bir de görünmeyeni var, piyasaya her gün çıkan kara para... Ne defterde görünüyor, ne kitapta!...

Kazığı kim yiyecek?

Var olan vergilerden sonra bir de katma değer vergisi geliyor. Uygulamalar sonucu bakalım kazığı gene kim yiyecek? Bu işin uzmanları şöyle diyorlar:

"...Tüketici yasal olarak verginin kapsamı dışında kalsa bile, yüzde 13 vergi ödeyecek perakendeci vergiyi maliyet gibi göstererek fiyatlara ve dolayısıyla tüketiciye yükleyebilecektir. (..) Ülkemizdeki yaklaşık bir buçuk milyon işyerinin yalnızca yüzde onunda bilanço tekniğine göre muhasebe tutuluyor. Batı standartlarına yaklaşmadan bu muhasebe tekniği ile katma değer vergisi istenen sonucu veremez."

Bu vergiyi, bugüne değin alamamışız. Şimdi almak istiyoruz koşullarını hazırlamadan. Uygulama sırasında düzeltileceğini söylüyorlar. Bu acemi nalbantın katır nallamasına benzer. Tüketicinin kazık yemesinden, bedel ödemesinden sonradır ki öğreneceğiz.

Çoğunluk denilen tüketiciyi pek sevmiyoruz, bütçe rakamları da bunu göstermiyor mu?

Anket Defteri

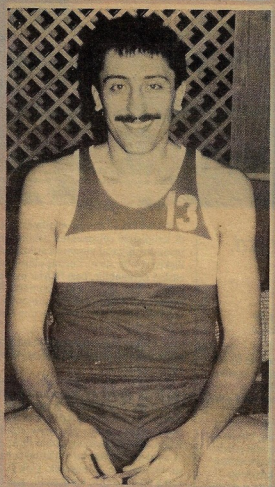

Yükseklerde, soğukkanlı...

Efe, 29 Mayıs 1955 Ankara doğumlu. Maltepe'de ilkokulu, Tevfik Fikret'te de ortaokulu bitirdi. Daha sonra ailesi ile birlikte İstanbul'a yerleşerek öğretim yaşamını burada sürdürdü. Esenliş Lisesi'ni bitirdikten sonra iki yıl üstüste üniversiteye giremedi. Daha sonra girdiği Boğaziçi Üniversitesi'ni bitirdi. Basketbol yaşamına Galatasaray yıldız takımında başlayan Efe Aydan, Sarı-Kırmızılı kulübün genç takımında da bir yıl oynadıktan sonra Karşıyaka'ya transfer oldu. O yıllarda basketbolumuzun sayılı "uzunlarından" biri olan Efe, Karşıyaka takımında bir yıl oynadı ve yeniden İstanbul'a dönerek basketbol yaşamını Eczacıbaşı'nda sürdürmeye başladı. Tam yedi yıl Eczacıbaşı formasını sırtlayan Efe Aydan, Milliyet gazetesinin düzenlediği yarışmada yılın sporcusu unvanını da kazandı. Daha sonra Fenerbahçe'ye transfer olan Efe Aydan, Sarı-Lacivertli forma altında üçüncü yılını dolduruyor. Evli olan ve bir kız çocuğu bulunan 2.02'lik basketbolcu, maçlarda soğukkanlılığıyla dikkati çekiyor ve takım arkadaşı ABD'li Calvin Roberts ile birlikte Fenerbahçe'nin en çok sayı atan oyuncuları arasında bulunuyor. Şu andaki tek isteği Fenerbahçe'nin yıllardır özlemini çektiği şampiyonluğa ulaşması.

EFE AYDAN *BASKETBOLCU*

Sizce en büyük mutsuzluk nedir? *Çevremdekilerin mutlu olamamalarını görmek.*

Nerede yaşamak isterdiniz? *İzmir'de.*

Sizce yeryüzünde gerçek mutluluk nedir? *Bir toplumun bütün bireylerinin rahat ve refah içinde olduğu bir ortamda zannediyorum en büyük mutluluk vardır.*

Hangi hataları bağışlarsınız? *Bilinmeden yapılanları.*

Edebiyatta en sevdiğiniz kadın kahraman? *Roman okumuyorum.*

En sevdiğiniz tarihi kişilikler? *Atatürk, Kenan Evren, F.Sultan Mehmet.*

En sevdiğiniz yaşayan kadın kahramanlar? *Köy ebeleri.*

En sevdiğiniz besteci? *Kardeşim (Ege Aydan).*

Bir erkekte en çok hangi özelliklere değer verirsiniz? *Sözüne güvenilir, saygın ve kendinden emin olması.*

Bir kadında? *Doğru söz, akıl ve bağlılık.*

En sevdiğiniz uğraş? *Basketbol.*

Kimin ya da kimlerin yerinde olmayı isterdiniz? *Şu andaki yerimden memnunum.*

Başlıca karakter özelliğiniz? *Kolay sinirlenmemem.*

Dostlarınızda en çok değer verdiğiniz özellik? *Çalışkanlık, doğru söz ve dertleşebilme özellikleri.*

En büyük yanılgınız? *Sabırsızlık, tezcanlı olmam.*

Mutluluk rüyamız? *Bütün işlerimin iyi gitmesi.*

Sizin için en büyük felaket ne olabilirdi? *Hürriyetimi kaybetmek.*

Ne olmak isterdiniz? *Basketbolun dışında yüzücü.*

En sevdiğiniz renk? *Lacivert.*

En sevdiğiniz çiçek? *Hepsini severim.*

En sevdiğiniz kuş? *Kanarya.*

En sevdiğiniz yazar? *Yaşar Kemal.*

En sevdiğiniz şair? *Şiir okumam.*

Yaşayan erkek kahramanlarınız? *Bir tanesi, Kenan Evren.*

Tarihte en çok takdir ettiğiniz kadın kahraman? *İndira Gandi.*

En sevdiğiniz isimler? *Ece, Hakan.*

En nefret ettiğiniz şey? *Riyakarlık, yalancılık, ikiyüzlülük.*

Tarihte en nefret ettiğiniz kişiler? *Makarios.*

Hayran olduğunuz askeri başarılar? *İstanbul'un fethi, Kurtuluş Savaşı.*

Hayranlık duyduğunuz reformlar? *Atatürk devrimleri ve insanlığın iyiliğine ve yararına olan bütün reformlar.*

Hangi doğal yeteneğe sahip olmak isterdiniz? *Çalışarak doğru karar verebilme yeteneğine sahip olmak isterdim.*

Nasıl ölmeyi isterdiniz? *Öldükten sonra arkamdan iyi işler yaptı denilirse, en büyük mutluluk olur.*

Şu andaki ruh haliniz? *Şaşkın.*

Yaşam ilkeniz? *Daima iyi olabilmek ve başarılı kalmayı sürekli hale getirmek.*

Topu topu üç roman yazmasına karşın, Arjantinli yazar **Ernesto Sabato, Jorge Luis Borges***'le birlikte Güney Amerika kıtasının önde gelen yazarlarından sayılır. "Tünel", "Alejandra" ve "Karanlıkların Meleği" yazarı, geçtiğimiz yüzyıl sonunda İtalya'dan gelip Arjantin'in başkenti Buenos Aires yöresine yerleşen bir ailenin çocuğudur. Ülkesinde fizik doktorası yaptıktan sonra Paris'e giden ve 1938'de* **Curie Enstitüsü'nde** ***Frédéric ve Irène Joliot-Curie****'yle çalışan* **Sabato***, ülkesine döndükten sonra 1943'te araştırmalarını ve öğretim üyeliğini bırakarak kendini edebiyata verdi.*

Yapıtları, yeryüzünün ve özellikle Arjantin'in güçlü, barok görünüşünü yansıtır. Önce **Peroncular***'dan daha sonra askeri yönetimden baskı gören* **Sabato***, hep demokrasi ülküsüne bağlı kaldı. Kısa süre önce de,* **Raul Alfonsin** *hükümeti tarafından oluşturulan kayıp kişilerle ilgili Ulusal Komisyon Başkanlığına getirildi.*

Geçenlerde Paris'e uğrayan **Sabato***, L'Express Dergisinin yaptığı söyleşi önerisini kabul etti. Zor günler yaşayan, ancak inançlarından ödün vermeyen bu büyük romancı, ilginç gerçekler dile getiriyor bu konuşmasında.*

— 1974 yılında yayımlanan son romanınız "Karanlıklar Meleği"nde artık edebiyata dönmeme, daha doğrusu yarattı ürünü vermeme kararına vardınız. Neden?

ERNESTO SABATO — "Tam gözüm rahatsızlandı, resme başladım."

Arjantinli romancı, "kayıplar"ı araştıran komisyona başkanlık etti.

Sabato: Modern çağların sonu geldi, kutsal döneme dönüyoruz

SABATO — Bunlar aklı, mantığa vurulmayan, bilinçaltının söylettikleri şeylerdir. Bir parça simgesel, karanlık kararlardır. Hem kader de bana yardımcı oldu: Beş yıldan beri ağır bir göz rahatsızlığı çekiyorum. Pek az okuyabiliyorum. Yaptığım bu açıklama sanki hastalığımın habercisiydi. Söz konusu satırları yazarken, bir daha yaratı ürünü veremeyeceğimi seziyordum. Ölüm, umut, yaşam, varoluşun anlamı konularında söyleyebileceğim her şeyi söylediğimi düşünüyordum.

— Bunun politikaya atılma kararınızla bir ilgisi var mı?

SABATO — Hayır. Her zaman politikanın geniş anlamda içinde oldum. Ancak yazdıklarımı için **"politik"** denemez. Yaşamın anlamı üzerine metafizik bir edebiyat benimki. Doğal olarak, kişisel, evrensel, hatta siyasal sorunlar bile var içinde. Dar anlamdaysa **"angaje"** romanlar yazmadım. Ama bu hep siyasal yaşama katılmamı, toplumsal adalet ve özgürlük özlemimi dile getirmeme engel olmadı. Bunu bir yazar olarak değil, bir yurttaş olarak yapıyorum. Buna karşılık, denemelerimde çağımızın krizinden çok söz ettim.

— Hatta modern çağların sonunun geldiğini bile haber verdiniz...

SABATO — Evet. Tarihe geri dönüş anlamında. Tarih gerçekte hiç yinelenmez, yer değiştirir, gelişir, İtalyan **Giambattista Vico**'nun gösterdiği gibi sarmal biçiminde kendine döner. Bugün de kutsal bir döneme dönüyoruz. Modern zamanların sonu, bilimin ve aklın yücelтilmesi üzerine kurulu uygarlığın da sonudur. İnsanoğlunun kökendeki birliği tılsımlı düşünceyle mantıklı düşüncenin bireşiminde yatıyordu. Ya da **Pascal**'ın deyimiyle, yüreğin ve kafanın aklında. Bütün bunlar, Sovyet ve ABD astronotlarının uzayda el sıkışmalarına olanak veren pozitivizm tarafından bölündü, parçalandı. Böylunun, lirik, mistik düşüncenin, insanoğlunun karanlıkta kalan yanının yok edildiği savı öne sürüldü. Bu neredeyse intihara varan ve sonunu yaşadığımız bir savdı.

— Bu görüş kısa süre önce, siyasal alanda çok somut bir rol oynamanızı engellemedi...

SABATO — Gerçekten de, **"kayıplar"** üzerine soruşturma yapmakla görevli komisyona başkanlık ettim. Demokrasinin geldiği ocak ayından eylül ayına kadar, dokuz ay süreyle çalıştık. Çok değişik kesimlerden gelen 12 kişilik bir komisyon kurduk. Aralarında bir Katolik papazı, bir haham, eski bir yüksek mahkeme üyesi, eski Buenos Aires Üniversitesi Rektörü, bir Bilimler Fakültesi Dekanı, bir gazeteci, üç milletvekili, vb. vardı. Ayrıca yüz kadar kişiyle çalışıp binlerce ihbarı, tanıklığı ve bilgi veren mektubu değerlendirdik. 52 bin sayfa belge topladık, bunların 400 sayfalık özetini birkaç hafta sonra Buenos Aires'te yayımlayacağız. Bu raporda aşağı yukarı 9 bin **"kayıp kişi"**saptıyoruz. Artık söz adaletin.

— Nasıl bir çalışma yaptınız, ne gibi yöntemler uyguladınız?

SABATO — Pek çok kişiyle, kurbanlarla ve cellatlarla konuştuk. Çok yer dolaştık, ama genellikle belgeler yakılmış, binalar yıkılmıştı. Yaptığımız iş bir tür kanlı bilmeceyi çözmekti. Yine de epeyce insanı cezaevine göndermeye yetecek kadar kanıt var elimizde.

Her şey kanıtlanmış durumda

— Arjantin hükümeti sizin soruşturmanızdan nasıl yararlanacak?

SABATO — Başkan **Alfonsin** sonuna kadar gitmekte kararlı. Kararının kesin olduğunu da şimdiye kadar gösterdi. Bizim hazırladığımız rapor korkunç, ama ulusal bilinci aydınlatacak. Genellikle bu tür durumlarda insanlar,**"Bilemeyiz ki, böyle diyorlar, sanıldığına göre..."** yolunda konuşurlar. Ama şimdi her şey biliniyor. Olaylar kanıtlanmış durumda. Hem de ayrıntılarla, adlar verilerek, durumlar, sayılar, işkence biçimleri, vb. belirtilerek...

— Soruşturma sırasında şahsen size gözdağı verildi mi?

SABATO — Tabii. Telefonla ya da imzasız mektuplarla gözdağı verildi, ölüme de mahkûm edildim. Herkesin içinde gözdağı verenler oldu. Cordoba'da komisyonumuzun çalıştığı yere bomba koydular.

— Sizce Arjantin'in demokrasiye dönüşü sürekli olacak mı?

SABATO — Umarız, dileriz. Bence demokrasi ayakta kalacak, yalnızca halkın dileği böyle olduğu için değil, aynı zamanda ordu tüm prestijini yitirdiği için.

— Peru'da Mario Vargas Llosa, Arjantin'de siz: Bu, aydınların harekete geçme zamanının geldiğini, durumun acil olduğunu mu gösteriyor?

SABATO — Latin Amerika'da durum hep acil oldu. Sanatçılar - **"aydın"** sözcüğünden nefret ederim, benim gözümde aydın yalnızca kafasıyla çalışan kişidir, bense tüm gövdemle çalışıyorum- çok duyarlı insanlardır. Bu bir övgü değil, bir saptama. Bu nedenle de adaletin yanında saf tutmak zorunda kalıyorlar. Her dönemde görüldü bu. Rus yazarları siyasal yaşama katılırlardı, Dostoyevski gibi, Tolstoy gibi. Proust gibi görünürde bu tür sorunlardan çok uzak sanılan bir yazar bile **Dreyfus**'ün yanını tuttu. **Camus, Sartre, Malraux** gibi yazarlar ise bambaşka. Bu yalnız Latin Amerika'ya özgü olmayan, doğal bir durum.

— Ya Borges?

SABATO — Belki başkalarına oranla politikayla daha az ilgili, ama gençliğinde Radikal Parti'yi tutardı. Sık sık demeçler verir, gösterilere katılırdı. Tam olarak fildişi kulesine çekilmiş bir adam değildir.

—Pinochet'ten nişan da aldı.

SABATO — Bu kendi açısından hata.

— Ama bir gençlik hatası değil.

SABATO — Borges erişilmesi güç, kendi kendisiyle çelişmekten çekinmeyen bir insandır. Siyasal yaşama katılma ve sanat ilişkisi zor bir soru. Yurttaş olarak bazı görüşleri savunabilir, bazı fikirler uğruna mücadele verebilir, ama aynı zamanda bir romanın, bir senfoninin, bir tablonun bu tür mesajları dikkate almak zorunda olmadığına inanabilirsiniz.

— Güney Amerika edebiyatının yaptığı patlamaya ne dersiniz? Geleceğini nasıl görüyorsunuz?

SABATO — Modanın payını da dikkate almak gerek. Bu patlamadan çok önce de Güney Amerika'da iyi yazarlar vardı. **Borges**'e ve **Roberto Arlt**'a bakın. Bu patlama çeşitli koşullar nedeniyle, özellikle de Küba devrimi nedeniyle oldu biraz. Güney Amerika edebiyatı bu patlamayla başlamadı, bununla da bitmeyecek. Çok güçlü, yaratıcı yönü zengin, kanlı canlı, açık bir edebiyat bu.

— Fransa hâlâ Güney Amerikalı aydınlar gözündeki itibarını koruyor mu?

SABATO — 1789 devriminden bu yana, **Montesquieu**'den gerçeküstücülere dek Fransa'nın Güney Amerika'daki etkisi eksilmedi. Tarihe ve halklarımızın kurtuluşuna derinden bağlı bir özgürlük, bir cömertlik fikri bu.

— Son bulmadı mı artık?

SABATO — Hayır. Sanıyorum, insanoğlunun kafasında ne mutlak bir doğum vardır ne de mutlak bir ölüm. Özellikle de Arjantin'de, Fransa'dan olduğu kadar Almanya'dan ve Rusya'dan gelen öğelerin bireşimi, kaynaşması vardır. Etkilerin sonunun gelmesi kaynaşmanın başlangıcıdır. Sanatta mutlak bir özgünlük bulunmaz. Yepyeni bir olay gibi görünen **Faulkner**'i alın: İlk romanları, örneğin **"Sartoris" Marcel Proust**'un romanlarıyla büyük benzerlikler gösterir. Bizim edebiyatımız da, en azından bin yıllık bir dil kullandığımız için yeni değildir. Size **"saf"** sanattan söz eden insanlardan çekinin. Saf olan hiçbir yaşayan şey yoktur.

— Buenos Aires'e döndüğünüzde ne yapacaksınız?

SABATO — Yeniyetmeliğimin tutkusuna döneceğim, resme yani. Edebiyat beni çok güçlü bir biçimde kavradığında, resmi bırakmıştım. Ve şimdi, çelişik bir biçimde, gözlerimden rahatsızlandığımdan yeniden resme başlıyorum.